

Sisällys

Muutamme tarinan suunnan	1
1. Mikä on Etelä-Karjalan maakuntaohjelma?	2
2. Etelä-Karjalan nykytila	3
3. Etelä-Karjalassa toteutettujen ohjelmien vaikuttavuus	8
4. Etelä-Karjalan tulevaisuusskenaariot	11
5. Etelä-Karjalan kärkivalinnat.....	13
6. Miten maakuntaohjelmaa toteutetaan ja rahoitetaan?	33
7. Seuranta ja arviointi	38
LIITTEET	41

Dokumenttiin on merkitty keltaisella maakuntaohjelman osiot, jotka on MH 30.1.2023 päätetty ottaa tarkasteltavaksi uudelleen päivityksen yhteydessä.

Muutosehdotukset on merkitty tekstiin seuraavasti:

Poistettavat tekstit on yliviivattu, *lisättävät tekstit on kirjoitettu kursivilla ja punaisella tekstillä.*

Muutamme tarinan suunnan

Koronapandemia on koetellut kovasti rajamaakuntaamme, jossa henkilöliikenne EU-ulkorajan yli on arkipäivää ja merkittävä elinvoimatekijä. Majoitusliikkeiden tilauskirjat olivat toisena koronakesänä pullollaan pääosin kotimaisia matkailijoita. Digivoima otti aimo harppauksen ja työelämän käytänteet muuttuivat nopeasti, kun oli pakko. Kovan edessä todistetusti pystymme siis nopeaankin muutokseen. Pandemia-aika on jättänyt hyvinvointivelkaa, ja haasteellisessa asemassa ovat olleet erityisesti nuoret, joilla oma paikka elämässä on vasta hahmottumassa. Maakunnallisessa yhteistyössä jatketaan hyvinvoinnin ja työllisyyden edistämistä sekä terveyden ja turvallisuuden kehittämistä hyödyntäen hyvät käytännöt ja vireillä olevien muutosten mahdollisuudet.

Maakunnassa haluamme pitää huolta vientiteollisuutemme kilpailukyvystä ja uudistaa elinkeinoelämää laajassa yhteistyössä alueen toimijoiden kesken. Tavoitteena on toisaalta vahvistaa vahvuuksia ja hyödyntää mahdollisuuksia, mutta myös tukea uusien yllättävien avausten tunnistamisesta eri alojen rajapinnoilta. Erityistä nostetta on kansainvälisten rahoitusten osalta tarjolla vihreän siirtymän edelläkävijyydelle, joka on ollut maakunnan kehittämispainotuksena jo pitkään. Kansainvälistä tunnustustakin on saatu, viettäähän Lappeenrannan kaupunki vuonna 2021 European Green Leaf -pääkaupunkivuottaan. Hinku-maakunta Etelä-Karjalassa on kokoaan suurempi rooli energiamurroksen alalla ja tavoittelemme vetytaloudesta uutta teollisuuden alaa alueelle.

Etelä-Karjala näkee tulevaisuutensa usuinajattelijoiden kestäväenä kotisatamana. Usuinajattelu korostaa mahdollisuuksien tunnistamista ja niihin tarttumista omaehtoisesti. Maakuntaohjelman keskeiset kehittämistavoitteet lähivuosille vahvistavat laajan kestäväen kehityksen määritelmän neljän näkökulman periaatetta: sosiaalinen, taloudellinen, ekologinen ja kulttuurillinen kestävyys. Saimaa-Ilmiö 2026 -hanke on tarjonnut nostetta koronan haastaman kulttuurialan nousemiselle agendalle aiempaa vahvemmin. Samalla kulttuuripääkaupunkityö on esimerkki onnistuneesta yli-maakunnallisesta yhteistyöstä, jota halutaan jatkaa tarvelähtöisesti.

Venäjän aloittamat sotatoimet Ukrainassa helmikuussa 2022 muuttivat merkittävästi Etelä-Karjalan toimintaympäristöä, tältä pohjalta maakuntaohjelmaa on ajantasaistettu vuoden 2023 aikana erityisesti koskien ulkorajayhteistyötä, rajaohjelmatoimintaa sekä liikennejärjestelmän kehittämistä.

1. Mikä on Etelä-Karjalan maakuntaohjelma?

Etelä-Karjalan maakuntaohjelma 2022–2025 on maakunnan lähivuosien tiekartta. Se linjaa maakunnan mahdollisuuksiin, tarpeisiin, kulttuuriin ja muihin erityispiirteisiin perustuvat kehittämisen tavoitteet sekä sovittaa yhteen alueen tahtotilan että kansallisen aluekehittämisen ja EU:n koheesiopolitiikan. Maakuntaohjelman hyväksyy maakunnan ylin päättävä elin maakuntavaltuusto. Maakuntaohjelma ohjaa maakunnan aluekehitysvarojen käyttöä ja kehittämistoimintaa, ja viranomaiset huomioivat sen kansallisissa ja alueellisissa linjauksissa ja strategioissa.

Etelä-Karjalan maakuntaohjelma sisältää myös ”Etelä-Karjalan tulevaisuustarkastelu 2040” -skenaariotyön sisältöä hyödyntävän pidemmälle tähtäävän vision maakunnan kehittymisestä. Etelä-Karjalan älykkään erikoistumisen strategia, jonka keskeisin sisältö ovat alueellisiin vahvuuksiin pohjautuvat tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnan (TKI) painotukset, on osa maakuntaohjelmaa ja kiinnittyy sen kärkivalintoihin. Älykkästä erikoistumisesta on saatavilla myös erillinen kooste ”Etelä-Karjalan Innovaatiostrategia 2022–2025”. EU:n koheesiopolitiikan mukaisesti rakennerahastovaroja kohdistetaan rajattuihin kehittämistoimenpiteisiin huomioiden älykäs erikoistuminen.¹

Maakuntaohjelman sisältöön ovat vaikuttaneet Etelä-Karjalan kuntien ja oppilaitosten strategiat, elinkeinostrategia sekä muut tema- ja toimialakohtaiset strategiat ja ohjelmat, kuten Kaakkois-Suomen alueellinen maaseudun kehittämisstrategia ja -suunnitelma, Kaakkois-Suomen metsäohjelma 2021–2025, alueellinen liikennejärjestelmätyö, Saimaan matkailustrategia sekä neljän Itä-Suomen maakunnan yhdessä Saimaa-ilmiö 2026 -hankkeena toteuttama kulttuuripääkaupunkivalmistelu ja Etelä-Karjalan maakunnallinen hyvinvointisuunnitelma. Kansallisista ohjelmista on otettu maakuntaohjelman valmistelussa huomioon erityisesti Uudistuva ja osaava Suomi 2021–2027 – EU:n alue- ja rakennepolitiikan ohjelma (AURA-ohjelma), Aluekehittämisspätös 2020–2023 – Kestävät ja elinvoimaiset alueet sekä kansallinen TKI-tiekartta. Etelä-Karjalan tavoitteet toteuttavat aluekehittämisspätöksen painopisteitä ja läpileikkaavia teemoja.

Aluekehittämlainsäädäntö on uudistunut. Aluekehittämisen tavoitteena on systemaattinen ja vaikuttava yhteistyö, joka jäntevöittää tavoitteiden asettamista sekä tuo vaikuttavuutta ja tehoa aluekehittämisspätöksen ja maakuntaohjelmien toimeenpanoon. Maakunnassa ajankohtaisista aiheista ja tavoitteista käydään valtionhallinnon kanssa vuosittain aluekehittämisspätöskeskustelut, jotka pohjautuvat aluekehittämisspätökseen, maakuntaohjelmaan sekä vuosittain laadittavaan maakunnan tilannekuvaan.

Maakunnan liiton lakisääteisistä suunnittelutehtävistä keskeisimmät liittyvät maakuntaohjelmaan ja maakuntakaavaan. Näiden taustalla ovat lainsäädäntö sekä suunnittelua ohjaavat valtakunnalliset asiakirjat. Aluekehityslainsäädännön muutoksissa maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelma on korvautumassa maakuntien tekemillä rahoituksen kohdentamissuunnitelmilla, joissa huomioidaan alueelliset strategiat. Etelä-Karjalan liiton johdolla valmistellaan lähivuosina myös maakuntakaavaa, jonka tarkasteluaikeväli ulottuu vuoteen 2040.

¹ Älykäs erikoistuminen (smart specialisation, S3, S4, RIS) tarkoittaa alueiden vahvuuksista lähtevää erikoistumista, joka tähtää osaamis pohjan ja elinkeinojen uudistumiseen elinvoimaa tuottavasti. Alueelliset TKI-painotukset valitaan ja niitä toteutetaan vuorovaikutuksessa elinkeinoelämän, tutkimus- ja koulutussektorin, julkisen hallinnon sekä kansalaisyhteiskunnan kanssa. Alkavalla rahoituskaudella erityisesti kestävän kehityksen painoarvo kasvaa. Euroopan Unioni on asettanut älykkään erikoistumisen strategiat mahdollistavaksi edellytykseksi EU:n alue- ja rakennepolitiikan varojen käytölle kaudella 2021–2027.

KUVA 1. Maakuntasuunnittelua viedään eteenpäin maakuntaohjelmalla ja maakuntakaavalla.

Etelä-Karjalan tulevaisuuden visiointiin ja maakuntaohjelman valmisteluun on osallistunut koko joukko eteläkarjalaisia, vaikka koronapandemia esti tapaamiset kasvokkain. Mukana on ollut luottamus- ja virkamiesjohtoa, oppilaitoksia ja opiskelijoita, järjestöjä, elinkeinoelämän edustajia ja muita kehittämistoimijoita sekä eri-ikäisiä eteläkarjalaisia. Valmistelutyön muotoja ovat olleet kyselyt ja verkkotyöpajat. Nähtävillä olleeseen ohjelmaluonnokseen saatiin lausuntopalautetta monipuoliselta joukolta sidosryhmiä. Maakuntaohjelman valmisteluprosessi kuvataan liitteessä 1 ja siihen osallistuneiden luettelo on liitteessä 2.

2. Etelä-Karjalan nykytila

Suomalaisen yhteiskunnan rakennemuutos on tuntunut Etelä-Karjalassa, jossa maakunnassa perinteikkään teollisuuden rinnalle on rakennettu uusia tukijalkoja. Maakunnan muutosjoustavuus lisääntyy elinkeinoelämän sekä koulutusmahdollisuuksien monipuolistumisella ja niiden toimintaedellytysten varmistamisella. Merkittäväillä infrainvestoinneilla tuetaan alueen saavutettavuutta, mutta toisaalta väestön keskittyminen kasvukeskuksiin jatkuu. Maakunnan nopeasti heikkenevä väestöllinen huoltosuhde vaatii kiireellisesti toimia elinvoiman kehittämiseen. Aktiivi-ikäisten tulo- ja eläinmuuton keskeisenä mahdollistajana ovat alueella sijaitsevat työpaikat. Korkeakoulukampuksella on merkittävä vetovoima alueen ulkopuolelta, mutta sieltä valmistuvien työllistymismahdollisuudet maakuntaan ovat rajalliset.

Etelä-Karjalaa leimaa samanlainen maakunnan sisäisen kehityksen eriytyminen kuin monia muita alueita. Kuntien edellytykset selviytyä laajasta tehtäväkirjosta ovat niin ikään erilaiset. Koronatilanteen jälkeen pysyvät haasteet, kuten palveluiden ja toimintojen tuottaminen tehokkaasti, kokonaistaloudellisesti ja tarkoituksenmukaisesti, ovat edelleen olemassa. Toisaalta haasteena on myös osajien saaminen eläköityvien kuntatyöntekijöiden tilalle. Poikkeuksellinen aika on kuitenkin nostanut lähiympäristön ja -yhteisöjen sekä peruspalveluiden merkitystä. Pienten kuntien vetovoima on noussut uudella tavalla esiin monipaikkaisuuden yleistyessä. Alueellinen ja kansallinen yhteistyö on tarpeen, koska yhtäläinen kehittämisen malli ei sovi jokaiseen lähtökohtaan. Panostusta tarvitaan yhtä lailla kaupunkikehittämiseen kuin maaseutualueiden elinvoimaisuuden vahvistamiseen.

Maakuntaohjelmakaudella on tulossa myös merkittäviä kuntien toimintaympäristöä koskevia muutoksia, kuten sosiaali- ja terveystalouden ja pelastustoimesta muodostuva hyvinvointialue vuoden 2023 alusta. Merkittävä muutos tulee olemaan myös työllisyyden hoidon vastuun siirtyminen kunnille eli TE-palvelut 2024 -uudistus. Kaikilla näillä toimialoilla Etelä-Karjalassa on jo pitkään tehty tiivistä ja monialaista yhteistyötä, jota voidaan hyödyntää muutoksissa. Alueen nykytilaa tarkastellaan vuosittain laadittavan alueellisen tilannekuvan näkökulmista.

Väestödynamikka

Väestönkehityksen osalta merkille pantavaa on, että Etelä-Karjalan väestö vähenee, vanhenee ja keskittyy alueellisesti. Poismuutto maakunnan ulkopuolisiin kasvukeskuksiin painottuu työikäisiin ja nuorempiin ikäluokkiin. Vuoteen 2040 mennessä Etelä-Karjalan väestön ennustetaan vähenevän nykyisestä 11 prosenttia ja väestöllisen huoltosuhteen kasvavan keskiarvoisesti 12 prosenttia eli heikkenevän nykyisestä. Osassa maakunnan kuntia heikkeneminen on tätä rajumpaa. Vuonna 2025 jo yli puolessa nykyisistä kunnistamme huoltosuhde ylittää ennusteen mukaan 100 rajan eli lapsia ja eläkeikäisiä on kunnassa enemmän kuin työikäisiä. Etelä-Karjalassa oli vuonna 2020 126 921 asukasta, mikä on vajaa tuhat vähemmän kuin edellisenä vuonna. Kasvua oli vain Lappeenrannassa. Maakunnan syntyvyys oli noin 800 lasta, kun kuolleita oli noin 1 700. Muuttotappiota

paikkasi jälleen hienokseltaan nettomaahanmuutto. Eteläkarjalaisista oli vuonna 2020 vieraskielisiä 6,5 prosenttia, kun koko Suomessa osuus oli 7,8 prosenttia.

KUVA 2. Etelä-Karjalan ennakoitu väestönkehitys on trendinomaisesti laskeva

Osallisuuden ja hyvinvoinnin lisääminen sekä eriarvoisuuden ehkäisy

Maakunnassa elämisen edellytykset ovat alkaneet sisäisesti eriytyä. Mahdollisuuksia on pyritty jo pitkään tasoittamaan panostamalla maakunnallisesti saavutettaviin palveluihin sekä erityisryhmiin, kuten syrjäytymisuhan alla oleviin nuoriin monialaisesti. Eksote toteutti syksyllä 2020 Maailman terveysjärjestön elämänlaatumittari -kyselyn, jossa tarkasteltiin elämänlaatua neljästä ulottuvuudesta: fyysisestä ja psyykkisestä, sosiaalisesta sekä ympäristöön liittyvästä elämänlaadusta. Noin 77 prosenttia kyselyyn vastanneista eteläkarjalaisista koki elämänlaatunsa hyväksi ja 64 prosenttia oli tyytyväisiä terveyteensä. Sukupuolen ja koulutuksen vaikutus näkyi vastauksissa; naiset ja korkeasti koulutetut nauttivat eniten elämästä ja kokivat sen merkitykselliseksi.

Etelä-Karjalan työpaikkaomavaraisuus oli 97,9 prosenttia vuonna 2018 ja seuraavan vuoden työllisyysaste 67,4 prosenttia; viitisen prosenttiyksikköä pienempi kuin koko maassa. Työ on kokonaisuhyvinvoinnissa merkittävä tekijä, ja sen puutteesta seuraa alueelle muuttotappiota sekä yksilölle syrjäytymisriski. Pidemmän työttömyysjakson jälkeen työllistyminen edellyttää usein osaamisen päivittämistä. Pitkäaikaistyöttömät muodostavat noin neljänneksen kaikista maakunnan työttömistä, ja määrä on kasvussa, vaikka kokonaistyöttömyys sekä myös nuorten tilanne on jo alkanut elpyä koronapotkukahduksesta.

KUVA 3. Työttömyysasteessa on merkittävä ero Imatran ja Lappeenrannan seutukuntien välillä. Positiivinen työttömyyskehitys katkesi koronavuonna 2020. Etelä-Karjalan työttömyys on ollut viimeisten kymmenen vuoden aikana koko ajan korkeammalla tasolla kuin koko maan keskiarvo.

Osaaminen ja sivistys aluekehityksen voimavarana.

Työmarkkinoilla vallitsee kohtaanto-ongelma, jossa samanaikaisesti on vakiintunutta työttömyyttä ja toisaalta pulaa osaajista. Eteläkarjalaisten koulutustaso on hiljalleen jatkuvasti noussut, ja jatkossa oppivelvollisuus päättyy, kun nuori täyttää 18 vuotta tai on suorittanut toisen asteen tutkinnon eli ylioppilastutkinnon tai ammatillisen tutkinnon. Vuonna 2019 Etelä-Karjalassa perusasteen jälkeisen tutkinnon suorittaneiden osuus 15 vuotta täyttäneistä oli 72,2 prosenttia. Korkeasteen tutkinto oli 32 prosentilla 25–34-vuotiaista, ja vailla perusasteen tutkintoa oli saman ikäisistä noin 5,5 %. Vastavalmistuneiden työllisyys oli 51,4 prosenttia vuonna 2019, ja se oli ennen koronapandemiaa nousussa. Valmistuneista suuri osa muuttaa työn perässä, ja usein suunta on Uudellemaalle. Maakunnan erikoisuus on koulutustarjonnan sukupuolittuneisuus: Suuri osa maakunnan korkeakouluopiskelijoista on miehiä, ja naisten tavoittamiseen panostetaan eri tavoin.

Työikäisen väestön tulevaisuuden osaamistarpeisiin vaikuttavia keskeisimpiä muutostekijöitä ovat globalisaatio, teknologinen muutos ja väestön ikärakenteen muutos. Digitalisaatio tulee muuttamaan merkittävästi joka kolmatta työtehtävää. Ammatteja katoaa, mutta myös syntyy uusille toimialoille ja toimintojen rajapinnoille. Selvää on, että uudet työpaikat edellyttävät korkeaa tai uudenlaista osaamista. Kasvava pula osaavasta työvoimasta ja työn murros edellyttävät kattavien täydennyskoulutusmahdollisuuksien varmistamista sekä edelleen kehittämistä. Yhteistyötä tehdään mm. Kaakkois-Suomen ELY-keskuksen koordinoimien elinikäisen oppimisen (ELO) verkoston sekä jatkuvan oppimisen verkostotiimin puitteissa tarpeiden tunnistamiseksi.

Työ- ja elinkeinoministeriön ammattibarometrin syksyllä 2021 julkaistussa arvioissa Etelä-Karjalassa on molemmilla kaupunkiseudulla ollut pulaa erilaisista sote-ammattilaisista, myyjistä sekä rakennusalan ja konetekniikan asiantuntijoista. Lappeenrannan seudulla on lisäksi pulaa ICT-osaajista sekä kiinteistönvälittäjistä ja isännöitsijöistä, joita on eläköitymässä paljon. Imatran seudulla erityistä pulaa on yleislääkäreistä, hammaslääkäreistä, psykologeista, kuulontutkijoista ja puheterapeuteista. Maataloussektorilla on Etelä-Karjalassa pulaa esimerkiksi eläinlääkäreistä ja maatalouslomittajista.

Uudistuva elinkeinoelämä.

Teollisuus kattaa noin puolet Etelä-Karjalan yritystoimipaikkojen liikevaihdosta, vaikka työllistävä vaikutus suhteessa tuotettuun arvonlisään on automaation myötä vähentynyt. Suurin teollisuuden ala on prosessiteollisuus painottuen metsäteollisuuteen, jonka useat suuret toimijat ovat merkittävästi läsnä alueella. Metsäteollisuus on vientipainotteista ja tuotevalikoima on laajentunut biotalouden nosteessa. Uusiutuvan energian osuus kaikesta tuotetusta energiasta on Etelä-Karjalassa metsäteollisuuden sivuvirtojen hyödyntämisen ansiosta peräti 80 prosenttia. Maakunnassa on myös kaivannais-, kemian-, ja teknologiateollisuutta. Nousevana kasvualana on energiateknologian arvoketjuun kytkeytyvä teollinen toiminta. Teollisten veturiyritysten ympärillä on merkittävä verkosto, johon kytkeytyy laajasti alueen pk-yrityksiä. Sujuva raaka-aine- ja lopputuotelogistiikka ovat vientivetoiselle teollisuudelle erityisen keskeinen tekijä.

Kuva 4. Maakunnan toimialarakenne tilastokeskuksen yritystietopalvelusta.

Teollisuuden jälkeen toiseksi merkittävin toimiala sekä liikevaihdoltaan että työllistävyydeltään on kaupan ala. Selvästi pienempiä, mutta kuitenkin merkittäviä toimialoja ovat myös rakentaminen, kuljetus ja varastointi sekä palvelut liike-elämälle. Kaupan ala on yleisesti ottaen selvinnyt kohutuullisesti korona-ajasta, mutta Etelä-Karjalassa venäläisten ostosmatkailuista aiheutunut lisäksyntä on romahtanut rajojen ollessa kiinni. Isku on kohdentunut erityiset kivijalkaan nojautuviin erikoisliikkeisiin. Suomen maakuntien vertailussa Etelä-Karjalan elinkeinoelämän kuva on toispuoleinen. Teollisuuden arvonlisän sekä jalostusarvon osalta olemme maan kärkeä, mutta investointiasteen, taloudellisen huoltosuhteen ja yritysperustannan osalta jälkijoukossa. Teollisuuden kasvua, uudistumista ja uusia investointeja sekä työpaikkoja odotetaan erityisesti energiamurrokseen sekä vihreään siirtymään liittyvistä avauksista.

Monialaisen matkailusektorin myönteinen kehitys kääntyi kahtalaiseksi koronan myötä: kotimaan matkailu lomakausina kasvoi, mutta venäläismatkailu sakkasi pahasti. Vuoden 2019 matkailijoiden rahankäyttö alueella oli yhteensä 325 MEUR, joka oli lähes kokonaan venäläismatkailijoiden varassa. Pandemiatilanteen sulkiessa rajat katse kohdentui kotimaan matkailuun, joka olikin kesäsesonkina vilkasta. Rajan sulkeutumisen vaikutukset aluetalouteen ovat olleet tuntuvat nimenomaan henkilöliikenteeseen nojaavan elinkeinotoiminnan osalta. Tavaralogistiikkaan tukeutuville toimintoille vaikutus ei ole ollut merkittävä.

Innovaatioympäristön kehittämistarpeet²

Etelä-Karjalan innovaatioympäristön keskeisiä toimijoita ovat toiminnan laajuudella mitattuna maakunnassa toimivat suuryritykset sekä muutamat kasvuyritykset, joilla on täällä tuotekehitystoimintaa. Merkittävimmät julkiset toimijat ovat Skinnarilan korkeakoulukampus (LUT-yliopisto ja LAB-ammattikorkeakoulu), Lappeenrannan kaupunki (ml. konserniyhtiöt) sekä Etelä-Karjalan

² Älykkään erikoistumisen strategiaan edellytetty tilannekuvaosio.

sosiaali- ja terveystoiminta Eksote. Kehittämistoimintaa harjoittaa myös laaja joukko erilaisia toimijoita, kuten koulutusorganisaatioita, kuntia, järjestöjä ja eri kokoisia yrityksiä.

Energia- ja ympäristöosaamisen kehittämistä ja hyödyntämistä on kasvualana syytä edelleen vahvistaa. Energia- ja ympäristöliiketoiminnan veturiyrityksien sekä muiden alaan liittyvien toimijoiden yhteistyötä kirittää yritystoimijoiden aloitteesta muodostunut Greenreality Network -toimijaverkosto kumppanuuksineen. Kansainväliset pörssiyritykset kiinnittyvät maakunnan innovaatioekosysteemiin etenkin yhteistyön ja yhteishankkeiden kautta. Yritysten oma TKI-toiminta on merkittävää, mutta se ei tunne maakuntarajoja. Uusien teknologioiden soveltaminen myös teollisten pk-yritysten tarpeisiin on maakunnassa selkeä vahvuus, jota tulee vahvistaa kansainvälisessä kilpailussa menestymiseksi.

Etelä-Karjalan voimavarana on tutkimuksen ja elinkeinoelämän monipuolinen yhteistyö, jonka kehittämistä tulee jatkaa. Korkeakoulut tekevät elinkeinoelämäyhteistyötä myös alueen ulkopuolelle, ja se tuottaa osaamis-pääomaa myös Etelä-Karjalaan. Viime vuosina soveltavan tutkimuksen rahoitusta on ollut saatavissa heikosti erityisesti teknisten ratkaisujen toimivuuden todentamiseen esikaupallisessa vaiheessa, mikä on vaikeuttanut polkua tutkimuksesta liiketoimintaan. Innovaatio-rahoitus on keskittynyt kaupallistamiseen ja kansainvälistymiseen, mikä on muuttanut korkeakoulujen ja elinkeinoelämän yhteistyötä.

Maakunnan yrityksiin kohdentuvan julkisen TKI-rahoituksen määrä riippuu eniten isojen toimijoiden hankkeista. Keskisuurten ja kehittämishakuisten yritysten määrä on rajallinen, mikä on selkeä kapeikko alueen TKI-potentiaalin, kasvun ja työllistävyyden näkökulmasta. Innovaatiotoiminnan vahvistamiseksi on syytä edistää yksityisten TKI-sijoitusten toteutumista alueella. Aluelähtöisen innovaatiotoiminnan rakenteellinen haaste ovat rajalliset ja muutamille toimijoille vahvasti keskittyneet kehittämisresurssit. Resursseja ei ole tarpeen hajauttaa, mutta niitä tulee vahvistaa ja monipuolistaa, jotta useammat toimijat pystyvät tekemään omaehtoista kehittämistä yksin ja yhteistyössä TKI-toimijoiden kanssa. Kuntien kehittämispalvelut ovat olleet muutoksen alla ja niiden kyky koota elinkeinoelämälähtöisiä kehittämisverkostoja on osin heikentynyt. Osaamis-pohjaisen yrittäjyyden kehittämisen painopiste on siirtynyt Skinnarilan kampukselle, LAB-ammattikorkeakoulun yhteydessä toimivalle Business Mill -palvelulle.

Sote-alan kehittämiskokonaisuuksien kokoavana voimana on toiminut Eksote, jolla on merkittävää TKI-toimintaa sekä vahvat verkostot alan kansallisiin ekosysteemeihin. Alueen korkeakoulut ovat toimineet pitkäjänteisesti kehittämiskumppaneina. Sote-kehittäminen on nivottu tiiviisti ydintoimintaan lisäarvoa tuottavaksi, mikä parantaa toiminnan vaikuttavuutta. Käytäntölähtöisyys on toteutunut erityisesti älykkäiden palveluiden sektorilla. Saimaan matkailun noste sekä Saimaa-ilmiön myötä näkyväksi noussut kulttuuri- ja taidepohjaisen liiketoiminnan potentiaali sekä LAB-ammattikorkeakoulun myötä laajentunut luova osaaminen antavat hyvän pohjan elämystalouden vahvistamiselle. Luovan talouden ja kulttuurin innovaatiotoimintaa edistetään myös verkostoyhteistyössä monialaisesti ja ylimaakunnallisesti pohjautuen jaettuihin strategioihin (kuten Kaakkois-Suomen kulttuurin ja luovan talouden kasvuspiraalin – Energiaa luovuudesta 2030 strategiaan).

Ilmastonmuutoksen hillintä ja luonnon monimuotoisuuden turvaaminen

Etelä-Karjala on Hinku-maakunta ja tavoittelee hiilineutraaliutta vuoteen 2030 mennessä. Hiilineutraalius tarkoittaa, että hiilidioksidipäästöjä vähennetään siihen tasoon, missä päästöjä syntyy korkeintaan sen verran kuin niitä sitoutuu hiilinieluihin. Etelä-Karjalassa suurin hiilinielupotentiaali on maaperässä ja metsissä. Hiilinielut voivat muuttua päästölähteeksi mm. metsäpalojen,

maankäytön muutosten tai hakkuiden myötä. Sen vuoksi ilmastoneutraaliuden saavuttamiseksi on ensisijaisen tärkeää sekä vähentää päästöjä että vahvistaa hiilinieluja.

Päästövähennyksiä toteutetaan hiljattain valmistuneen alueellisen päästövähennystiekartan avulla. Tiekartta on laadittu maakunnallisen yhteistyöryhmän johdolla ja se sisältää konkreettisia toimenpiteitä päästöjen vähentämiseksi, hiilinielujen lisäämiseksi sekä päästöjen kompensoimiseksi. Suurimmat kasvihuonekaasun päästölähteet Etelä-Karjalassa ovat liikenne, maatalous ja kulutussähkö (muu kuin lämmityssähkö). Kaikesta tuotetusta energiasta yli 80 % tulee uusiutuvista energiamuodoista. Ilmastopäästöistä valtaosa aiheutuu energian kulutuksesta. Maakunnan suurimmat energian tuottajat ja kuluttajat ovat päästökaupan piirissä.

Luonnonympäristöä määrittävät vahvimmin vesistöt, joista suurimpana Saimaa, sekä merkittävät Salpausselkien reunamuodostumat ja useat harjumuodostumat. Maakunnassa sijaitsee myös monia pohjavesivarannoiltaan merkittäviä harjumuodostumia. Metsät ovat valtaosin talousmetsää. Metsäluonnon monimuotoisuuden osalta haasteena on talousmetsien monimuotoisuudelle tärkeiden rakennepiirteiden yksipuolisuus. Jäljellä olevien vanhempien ja luonnontilaisimpien metsien osalta on tehty aloite Etelä-Karjalan ja Etelä-Savon rajalle sijoittuvasta kansallispuistosta. Monimuotoisuutta tulee turvata niin säilyttämällä kuin ennallistamalla. Etelä-Karjalassa on hienoja retkeilykohteita ja -reittejä, mutta vain yksi Metsähallituksen ylläpitämä kohde (Siikalampi, Parikkala). Luontomatkailun ja metsätalouden yhteensovittamiseksi on tarve tiiviille vuorovaikutukselle eri toimijoiden kesken.

Yhdyskuntarakenne

Väestön ja asumisen, työpaikkojen ja tuotantotoiminnan, oppilaitosten, palvelujen ja vapaa-ajan alueiden sekä näitä yhdistävien liikenneväylien verkoston sijoittuminen luovat edellytykset kestäväälle liikkumiselle. Etelä-Karjalan erityispiirteitä on saaristoisuus sekä EU-ulkorajan läheisyys, mikä hajauttaa maakunnan yhdyskuntarakennetta. Sujuvat, ennakoitavat ja kestävin perustein rakennetut paikalliset, maakunnalliset, kansalliset ja kansainväliset matka- ja kuljetusketjut palvelevat Etelä-Karjalan asukkaita ja elinkeinoelämää. Lappeenranta muodostaa lähes koko Etelä-Karjalan kattavan työssäkäyntialueen lukuun ottamatta Parikkalaa, joka on osa Savonlinnan pendelöinti-alueita. Etelä-Karjalasta pendelöidään myös Kymenlaaksoon ja jopa pääkaupunkiseudulle.

KUVA 5. Etelä-Karjalan aluerakenne on pitkänomainen ja asutus on tiheintä valtatie 6:n läheisyydessä sijaitsevilla taajama-alueilla.

Koronapandemian yhteydessä on puhuttu paljon systeemien — esimerkiksi alueen — kyvystä siirtää muutoksia ja palautua niistä (resilienssi). Etelä-Karjalan sopeutumiskyvykkyyttä on koeteltu kautta historian. Koronakriisi näkyi aluetaloudessa ja työllisyydessä sekä ihmisten jaksamisen haasteina. Maakunnan sisäisiä kehityseroja kriisi on mahdollisesti entisestään syventänyt. Elinkeino toiminnassa vaikein tilanne on ollut matkailussa ja ravitsemuksessa sekä kulttuuri- ja tapahtuma-alalla. Venäjän rajan kiinniolo on aiheuttanut maakunnan aluetalouteen joka päivä vajaan miljoonan euron menetyksen. Isoilta irtisanomisilta ja konkurseilta on kuitenkin vältytty, ja vienti on vetänyt. Samalla olemme ottaneet huomioon digiloikan, minkä myötä silmämme ovat avautumassa myös monipaikkaisuudelle ja paikkariippumattomuudelle. EU:n elpymisrahoitusta suunnataan ennen näkemättömässä laajuudessa hiilineutraalisuuden edistämiseen, mikä tarjoaa alueen osaamiselle erityisen mahdollisuuden. Tulevaisuuden haasteissa tarvitsemme monipuolista osaamis-pääomaa sekä sosiaalista, taloudellista, ekologista ja kulttuurista kestävyttä. Rakennamme maakuntaohjelmamme kehittämisen kärjet tälle kansainvälisesti tunnustetulle kestävyden nelikentälle.

3. Etelä-Karjalassa toteutettujen ohjelmien vaikuttavuus

Etelä-Karjalan maakuntaohjelma 2018–2021

Ohjelman toteutumista arvioitiin kesällä 2020 vertaisarviointina Päijät-Hämeen liiton kanssa vastavuoroisesti. Osana sitä toteutettiin sidosryhmäkysely ja sidosryhmien haastattelut. Tehtyjen kyse-lyiden mukaan ohjelmassa on ollut selkeät yhteiset tavoitteet ja se on maakunnan näköinen. Konkreettisten mittareiden rinnalla korostuu yhteistuumaisuuden lisääntyminen, joka tuottaa yhteistä tekemistä ja siitä aiheutuvaa vaikuttavuutta. Asiantuntijoiden arviointiprosessina ohjelman vahvuudeksi on nähty moderni ote aluekehittämiseen sekä sitoutuneet ydintoimijat, toisaalta haasteellisuudeksi on noussut vaikuttavuuden varmistaminen ja siitä viestiminen. Maakuntaohjelmalle asetetut yleismittarit³ ovat väestökehitystä lukuun ottamatta edenneet positiivisesti ennen koronatilannetta. Kärkiteemaan kestävään ja vastuulliseen eKarjalaan #uusinajattelijat liittyneiden tavoitteiden arvioidaan edistyneen vahvimmin. Seuraavaksi tuloksekkaimmaksi on arvioitu välitön ja välittävä eKarjala eli #yhdessä kärki. Myös kaksi muuta kärkeä menestyivät arvioissa yli keskiarvoisesta, mutta yrittäjyysdynamiikan kehittämisessä sekä maakunnan kansainvälistymisen järkevöittämisessä on edelleen haasteita.

Uuden maakuntaohjelman valmisteluun liittyen kysyttiin sidosryhmiltä kevättalvella 2021, mihin uudessa ohjelmassa pitäisi keskittyä ja vastaukseksi saatiin, että samoilla vahvuuksilla eteenpäin satsaten toteutusvaiheessa jalkauttamiseen sekä toteutusvaiheissa järkeviin mittareihin perustuvaan seurantaan. Sisältöä ajantasaistetaan huomioimaan erityisesti koronapandemian myötä nostamia uusia ilmiöitä. Alkavaa maakuntaohjelmakautta varten suosituksena on ollut panostaa toimeenpanoon ja seurantaan entistä vahvemmin. Seurannan jatkuvuudessa on ollut haasteellisuuksia kuluneella ohjelmakaudella, jonka loppupuolella käyttöön otettu reaaliaikaisesti päivittyvä Maakuntakortti-palvelu osin tukee vajetta.

Osallistuminen ja sitoutuminen ovat olleet Etelä-Karjalan maakunnallisen aluekehittämistyön vahvuuksia, mutta kansalaisyhteiskunnan monipuolinen kuuleminen mietityttää toisinaan. Olemme iloinneet erilaisten ihmisryhmien aktiivisesta osallistumisesta vuoden 2020 tulevaisuustarkastelutyöhön ja myös uuden maakuntaohjelman valmistelua varten tehtyyn asukaskyselyyn. Maakuntaohjelmavalmistelun aikana saatiin avattua uusia toimintatapoja, kuten nuorten maakunnallinen vaikuttamistilaisuus. Pitkäjänteisyyttä tukee kehittämispainotusten riittävä jatkuvuus yli ohjelma-kausien, yritysten osallistuminen yhteiskehittämiseen sekä onnistunut hanketoiminta.

Maakuntaohjelma ja lähivuosina valmistuva uusi maakuntakaava liittyvät vahvasti toisiinsa: Ne ovat sekä valmistelussa että toteuttamisvaiheessa saman asian kaksi eri puolta, ja niiden tavoitteita on valmisteltu rinnakkain, yhteistyössä. Se näkyy esimerkiksi Etelä-Karjalassa aktiivisesti eteenpäin viedyn matkailutoimialan kehittämisessä. Matkailun kehittämistoimet ovat kohdistuneet samoille alueille, jotka on maakuntakaavassa osoitettu tärkeimmiksi matkailukokonaisuuksiksi. Konkreettisimmillaan maakuntaohjelmaa toteutetaan suuntaamalla aluekehitysrahoitusta maakuntaohjelman tavoitteita tukeviin kehittämishankkeisiin.

Etelä-Karjalan innovaatiostrategia 2018–2021

Alueellinen innovaatiostrategia linjasi maakunnan älykkään erikoistumisen tavoitteet. Strategia on ohjannut hankkeiden kohdentumista erityisesti rakennerahasto-ohjelman toimintalinja 2:n osalta. Se on kohdentunut uusimman tiedon ja osaamisen tuottamiseen ja hyödyntämiseen.

³ Väkiluku, BKT/asukas, Kasvuyritysten määrä, Viennin osuus tuotannosta, Työttömyysaste, Työllisyysaste, Nuorten työttömyys, Pitkäaikaistyöttömyys, Peruskoulun jälkeistä tutkintoa vailla olevat 25-29 -vuotiaat.

Euromääräisesti eniten hankerahoitusta on kohdentunut puhdas energia ja ympäristö -kärkiteemaan, jota on tukenut ohjelman vähähiilisyyspainotus. Uudet teolliset menetelmät ja materiaalit -teemainen Me3DI-hanke sijoittui ensimmäisenä eteläkarjalaisena hankkeena EU:n Regiostars 2020 -kilpailussa teollisen uudistumisen kategoriassa viiden parhaan hankkeen joukkoon. Älykkään erikoistumisen strategian perusteella rahoitetuista hankkeista suurin yksittäinen panostus oli ”älykkäät palvelut” -teemainen ELSA-hanke, jota toteuttivat Eksoten kanssa LUT-yliopisto ja LAB-ammattikorkeakoulu. Hankkeessa kehitettiin sote-järjestelmään nojautuvaa kokeiluympäristöä (testbed), jossa innovatiiviset yritykset voivat testata palveluita ja tuotteita aidoissa olosuhteissa. Innovaatiostrategian toteutuksesta saadun kokemuksen perusteella rahoitusmuotojen yhteensovittamisessa on edelleen työsarkaa, mutta älykäs erikoistuminen voi toimia siinä kokoavana voimana.

Maakuntaan kohdentuneet rahoitukset

Kestävää kasvua ja työtä 2014–2020 -ohjelma ja kansallinen aluekehitysrahoitus

Maakuntaohjelma ja älykkään erikoistumisen strategia ovat olleet merkittävästi ohjaamassa rakennerahastorahoituksen kohdentumista maakunnassa. Kestävää kasvua ja työtä 2014–2020 – Suomen rakennerahasto-ohjelman rahoitusta on välitetty Etelä-Karjalaan Euroopan aluekehitysrahaston (EAKR) puolelta. Etelä-Karjalan rahoittamiin kehittämishankkeisiin on ohjelmakauden alusta *syksyyn 2021 mennessä* kohdentunut yhteensä noin 16 miljoonaa euroa. Hämeen ELY-keskuksen välittämänä rahoitusta on kohdentunut yritysten investointeihin ja kehittämishankkeisiin noin 10 miljoonaa euroa. Euroopan sosiaalirahaston (ESR) puolelta rahoitusta on Hämeen ELY-keskuksen kautta kohdentunut Etelä-Karjalaan noin 11 miljoonaa euroa.

Rahoitetut hankkeet ovat edistäneet sekä rakennerahasto-ohjelman että maakuntaohjelman tavoitteita. Toimintalinjalla 1 Etelä-Karjalan liiton kehyksen osalta suurimmat panostukset ovat kohdentuneet matkailusektorin kehittämiseen. Toteutetuilla hakukierroksilla älykkään erikoistumisen strategian merkitys on ollut läpileikkaava, ja myös Etelä-Karjalan hanketoiminta on pitkälti painotunut siihen, etenkin toimintalinjan 2 osalta. Maakuntaohjelmakauden aikana Etelä-Karjalan liiton kehyksestä rahoitetuissa hankkeissa on raportoitu syntyneen yhteensä 39 uutta yritystä sekä 216 työpaikkaa. Rakennerahasto-ohjelmassa on ollut voimassa 25 %:n vähähiilisyystavoite, joka on Etelä-Karjalan osalta ylitymässä.

EAKR-yritysrahoitusta on Etelä-Karjalassa kohdennettu Hämeen ELY-keskuksen toimesta sekä toimintaympäristön kehittämiseen että pk-yritysten kehittämiseen ja investointeihin. Yritykset ovat saaneet tukea mm. erilaisten tuotannollisten laitteiden hankintaan, tuote-, palvelu- ja prosessikehitykseen sekä viennin edistämiseen ja kansainvälistymiseen. Toimintaympäristön kehittämishankkeilla on tuettu mm. pk-yritysten digiosaamista, muotoilun mahdollisuuksien tunnistamista yrityksissä, hankintaosaamisen kehittämistä julkisorganisaatioissa sekä energiatehokkuuden kehittämistä yrityksissä.

ESR-hankkeita on toteutettu yli 30 vuodesta 2018 alkaen. Osa hankkeista on ollut ylimaakunnallisia. Rahoitetut hankkeet ovat edistäneet rakennerahasto-ohjelman ja maakuntaohjelman tavoitteita mm. kehittämällä koulutustarjontaa vastaamaan paremmin alueen yritysten osaamistarpeisiin sekä lisäämällä eri koulutusalojen kiinnostavuutta ja helpottamalla siirtymiä sekä eri koulutusten välillä että koulutuksen ja työelämän välillä. Lisäksi hankkeissa on pureuduttu pitkäaikaistyöttömien työllisyyden edistämiseen sekä järjestöjen, työpajojen, yritysten ja julkisen sektorin välisen yhteistyön lisäämiseen. ESR-hankkeisiin arvioidaan osallistuvan 413 alle 30-vuotiasta työtöntä ja 226 työelämän ulkopuolella olevaa muuta osallistujaa sekä 906 yritystä ja muuta organisaatioita.

Kansallista aluekehitysrahoitusta on ollut hallituskausittain maakuntien liittojen jaettavissa, ja Etelä-Karjalan saanto on ollut vuosittain 300 000–400 000 euroa. Rahoitusta on ohjattu EU-rahoitusmahdollisuuksia täydentäen pienempiin hankkeisiin sekä alueen elinvoiman kannalta

merkittävien kansainvälisten rahoitushakujen hakemusvalmisteluun. Koronapandemiasta elpymiseen on kohdennettu erityistä kansallista rahoitusta sekä EU-elpymisvälineen rahoitusta. Yrityksille on ollut tarjolla erilaisia kansallisia koronatukia sekä kehittämistoimintaan (ELY-keskusten ja Business Finlandin kautta) että koronarahoituksista aiheutuneiden menetysten kompensointiin (Valtiokonttorin kautta).

Maaseudun kehittäminen ja valtion rahoitukset

Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman rahoitusta, mukaan lukien Leader-ohjelmat, on vuosina 2018–2021 kohdennettu maaseutualuille siten, että hankkeet ovat edistäneet myös maankuntaohjelman toteutumista. Euroopan maaseuturahaston ja valtion tuki Kaakkois-Suomeen on ollut ohjelmakaudella 2014–2020 yhteensä noin 33 miljoonaa euroa. Ohjelmakauden aikana jaetusta rahoituksesta noin puolet on kohdentunut Etelä-Karjalaan – kehittämishankkeiden osalta hieman enemmän ja yritysrahoituksen osalta vähemmän kuin Kymenlaaksoon. Lisäksi Leader-toimintaryhmät, Etelä-Karjalan Kärki-Leader ja Leader Länsi-Saimaa, ovat toteuttaneet Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmaa omilla ohjelmillaan, joiden rahoituskehys on ollut ohjelmakaudella 7,2 miljoonaa euroa.

Peruspalveluiden ja kylien kunnostuksen osalta maaseudun kehittämisohjelman suurimpia panostuskohteita Kaakkois-Suomessa ovat olleet laajakaistainfrastruktuuri ja sähköiset palvelut sekä vapaa-aika- ja matkailuinvestoinnit. Ohjelmärahoituksella on toteutettu myös erilaisia yritysten välisiä yhteistyöhankkeita. Yritystukien osalta suurimpia saaja-aloja ovat olleet teollisuus sekä tukku- ja vähittäiskauppa elinkeinorakennetta heijastellen. Yritykset ovat arvioineet saadun tuen myötävaikuttaneen erityisesti yrityksen toiminnan laadun paranemiseen, uusien tai parannettujen tuotteiden tai palveluiden synnyttämiseen sekä tuotteiden markkinoinnin edistymiseen.

Kaakkois-Suomen ELY-keskuksen substanssimäärärahoja Etelä-Karjalaan on vuonna 2020 kohdistunut lähes 100 miljoonaa euroa pääasiassa LVM:n, TEM:n ja MMM:n hallinnonaloilla. Summa on poikkeuksellisen korkea mittavien koronatukivaltuuksien takia. Myös Business Finland -rahoitusta on samalla ajanjaksolla kanavoitunut alueen yrityksille poikkeuksellisen paljon koronavaltuuksien takia.

Kansainväliset kehittämisrahoitukset ja EU-ohjelmat

Kaakkois-Suomi–Venäjä CBC 2014–2020 -ohjelma ~~mahdollistaa~~ *on mahdollistanut* osaltaan myös itärajan ylittävän yhteisen hanketoiminnan. Rajaohjelman hankkeissa on edistetty myös Etelä-Karjalan maakuntaohjelman 2018–2021 tavoitteita niiltä osin, kun ne nousevat rajan ylittävästä taloudellisesta toiminnasta, rajan ylitysmahdollisuusiin liittyvän infrastruktuurin kehittämisestä tai ihmisten rajan ylittävästä toiminnasta. Raja- ja maakuntaohjelmien yhteisiä tavoitteita ovat *olleet* muun muassa taloudellisen ja sosiaalisen kehityksen edistäminen molemmin puolin rajaa, yhteisiin ympäristö-, terveys- ja turvallisuushaasteisiin vastaaminen sekä henkilöiden, tavaroiden ja pääoman liikkuvuuden lisääminen. EU:n sisärajaohjelmien vaikuttavuus maakunnassa on jäänyt vähäiseksi. Itämeren alueen ohjelmilla on hyödyntämätöntä potentiaalia. Muutamia Interreg Europe -hankkeita on maakunnassa toteutettu. Sitä vastoin kaupunkikehittämisen Urban Innovative Action -ohjelmasta saatiin maakuntaohjelmakaudella Lappeenrannan kaupungin vetämälle konsortiolle merkittävä kiertotalousteemainen hanke ”Urban Infra Revolution”. Hanke kokosi julkiset ja yksityiset toimijat yli maakuntarajojen kehittämään uutta ratkaisua sementin korvaajaksi betonirakentamisessa.

4. Etelä-Karjalan tulevaisuusskenaariot

4.1 Etelä-Karjalan mahdollisia tulevaisuuksia

Etelä-Karjalan tulevaisuustarkastelussa luotiin neljä skenaariota Etelä-Karjalan tulevaisuudesta sekä maakunnan toimijoiden yhteinen, tavoiteltava tulevaisuuskuva vuoteen 2040. Tulevaisuustarkastelu tukee uuden maakuntaohjelman ja maakuntakaavan valmistelua sekä alueen yhteistä edunvalvontaa. Etelä-Karjalan tulevaisuustarkasteluun 2040 osallistui työpajojen kautta ja muilla tavoin yhteensä lähes 200 henkilöä maakunnan keskeisistä organisaatioista. Työskentelyn tuloksena olivat tässä lyhyesti kuvatut skenaariot:

Kurjimuksessa väestönkehitys heikkenee ja alueiden erot kasvavat koko Suomessa. Maakunnan koulutus rakenne on vanhentunut ja miesvaltainen. Eteläkarjalaiset yritykset eivät enää pärjää kansainvälisessä kilpailussa. Kuntatalouden kriisi lisää työntäviä tekijöitä, ja valtio joutuu puuttumaan kuntien lohduttomaan tilanteeseen Etelä-Karjalassa. Maakunta on yrittänyt sopeutua heikkenevään kehitykseen, mutta todellisiin uudistuksiin ei ole kyetty.

Käperryksessä kansainvälisen yhteistyön rapautuminen ja yhteiskuntien polarisaatio heikentävät globalisaatiota ja keskittynyttä kaupungistumista. Paikallisyhteisöjen houkuttelevuus korostuu ja monet muuttavat takaisin kotiseuduilleen. Jotkin paikallisyhteisöt menestyvät selvästi aiempaa paremmin, mutta polarisaatio näkyy Etelä-Karjalassakin sisäänpäin kääntymisenä ja riitelynä, mikä heikentää pienten yhteisöjen kestävyyttä.

Kohennuksessa Etelä-Karjala nousee teknologisten innovaatioiden edelläkävijäksi kiertotalouden ja cleantechin alalla. Etenkin Lappeenranta ja Imatra menestyvät ja saavat selkeää muuttovoittoa. Hyvä kehitys säteilee koko vaurastuvaan maakuntaan. Nopearytminen yhteiskunta on kuitenkin vaativa ja kilpailullinen eivätkä kaikki pysy nopean kehityksen mukana, joten sosiaalinen segregatio etenee. Yhteiskunta kipuilee hyvän kehityksen ja lieveilmiöiden välillä.

Karstassa ilmastonmuutosta ei kyetä pysäyttämään ja globaali yhteisö rakoilee. Maailmantalous on jatkuvassa kriisissä, ja kansainvaellukset määrittävät kansainvälistä politiikkaa. Etelä-Karjala on syrjässä maailman myllerryksistä, mutta Venäjän tilanne pelottaa. Luottamus päätöksentekoon on rapautunut koko Suomessa. Hitaan sopeutumisen ja varautumisen avulla Etelä-Karjala kykenee kuitenkin luomaan vakautta ja kestävästä kehitystä.

Skenaarioiden tarkastelu on maakunnallista sekä kansallista, mutta myös globaalia, EU-alueen ja Venäjän kattavaa. Kutakin skenaariota on pohdittu yhteiskunnan ja talouden, kansainvälisen politiikan ja kaupan, teknologian ja osaamisen sekä väestön ja arvojen näkökulmista. Jokaiselle skenaariolle on tehty erillinen varautumissuunnitelma, jossa keskeiset painopisteet ovat yhteistyö, yritykset, koulutus ja osaaminen sekä asuin- ja toimintaympäristöt.

KUVA 6. Etelä-Karjalan tulevaisuustarkastelun skenaariot ja nostot varautumissuunnitelmista.

Etelä-Karjalan tulevaisuustarkastelussa tehtiin ehdotuksia myös välttämättömistä toimenpiteistä, jotka tulisi tehdä skenaarioista riippumatta. Strategisella ja ennakoivalla uudistamisella luodaan elinvoimaa ja kilpailukykyä. Se taas edellyttää ilmapiiriltä rohkeutta ja sallivuutta kokeiluille, jotta innovatiiviset yritykset voivat kasvaa ja hallinto uudistua. Systeminen ymmärrys ja verkostot luovat pohjan monipuoliselle yhteistyölle. Osaaminen ja koulutus vastaavat sekä nykyhetken että tulevaisuuden tarpeisiin. Koko maakunnan kattava usinajattelu ulottuu kodeista ja kouluista yrityksiin ja julkisiin toimijoihin.

Tulevaisuudessa pärjääminen edellyttää, että vahvistamme ja teemme tunnetuksi maakunnan pito- ja vetovoimaa määrätietoisella vaikuttamistyöllä ja houkuttelevalla brändillä. Pelkkä hyvä mielikuva ei riitä; sen pohjana on oltava aidosti toimiva arki, hyvä saavutettavuus sekä mahdollisuus osallistua ja elää monipuolisesti hyvää elämää koko Etelä-Karjalan alueella. Menestystarinoita syntyy, kun osaajien ja yritysten tarpeet kohtaavat.

4.2 Uusinajattelijoiden kestävä kotisatama – visio vuoteen 2040

Skenaariotyön ehdotus Etelä-Karjalan visioksi 2040 oli ”Uusinajattelijoiden kestävä onnela”. Sen määrittelyssä todetaan, että Uusinajattelijat etsii ratkaisuja ja toteuttaa niitä yhdessä toisten kanssa ennakoivasti. Kestävä elämäntapa kattaa sosiaalisen, kulttuurisen, ekologisen ja taloudellisen kestävyuden, ja vihreä uusinajattelu näkyy läpileikkaavasti ihmisten arjessa kodeista työpaikoille. Onnelassa on innostavaa sekä turvallista asua ja toteuttaa itseään. Viihtyisät ja toimivat elinympäristöt sekä arjen sujuvuus ovat keskeinen lähtökohta toiminnan suunnittelemiselle ja kehittämiselle.

Maakuntaohjelmaa pohjustavissa työpajoissa kyseenalaistettiin vision osioista onnela. Sen koettiin viittaavan epäoleellisiin asiayhteyksiin sekä epärealistisiin haavekuviin. Sen vuoksi onnela-sanan tilalle ryhdyttiin pohtimaan yhdessä vaihtoehtoja muistaen, että visio on näkymä tai hahmotelma tulevaisuudesta ja sen pitää olla innostava sekä tavoittelemisen arvoinen, mutta myös haastava. Keskustelujen pohjalta onnela korvautui kotisatamalla.

Kuva 7. Uusinajattelijoiden kestävä kotisatama, kuvakollaasi Iida Tarhonen.

Kotisatamaan on turvallista palata ja siellä voi palautua. Satama kytkeytyy Saimaan, Vuoksen ja muiden järvien ja jokien rannalla sijaitsevaan Etelä-Karjalaan, ja koti tuo siihen vahvan tunnun kotoisuudesta ja tärkeydestä. Kaikki maailman meret satamineen ovat Saimaan kanavan kautta tavoitettavissamme. Laivoja ei olekaan tarkoitettu jäämään satamaan; ne ja eteläkarjalaiset ihmiset, seilaavat maailmalle lasteineen ja palaavat jälleen kotisatamaan mukanaan uutta lastia, kuten osaamista, sekä keräämään voimia tutusta kotoisuudesta ja ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta. Suhtaudumme vieraanvaraisesti myös lyhyemmäksi tai pidemmäksi aikaa maakuntaan asettuviin tulijoihin.

Maakuntaohjelmavalmistelun alkuvaiheessa tehtiin myös maakunnan asukkaille ja asiantuntijoille profiloidut kyselyt, joissa hyödynnettiin tulevaisuustarkastelun aikana esiin nousseita aiheita sekä toimenpide-ehdotuksia. Melko laajalla otoksella tehdyt kyselyt tuottivat tuloksen, jossa keskeiseksi kehittämisalueeksi nousi kasvuhakuinen yritystoiminta. Kokeilevan yrityskulttuurin ja riittävän kokeilutoiminnan rahoituksen rooli koettiin tärkeäksi. Esille nostettiin myös maaseudun ja monipaikkaisuuden mahdollisuuksiin panostaminen sekä kynnyksen mataloittaminen liiketoiminnan aloittamiseen. Kokeilukulttuuri onkin nostettu maakuntaohjelmaa läpileikkaavaksi teemaksi, ja yhtenä kärkiteemana on elinkeinoelämän toimintaedellytykset, uudistuminen sekä yrittäjäisyys.

Tulevaisuustarkastelun aikana nostettiin esille Etelä-Karjalan poikkeuksellisen vahva ja läpileikkaava sitoutuminen ympäristötavoitteisiin ja ratkaisujen tuottamiseen niitä varten myös maakunnan ulkopuolelle. Puhdas ympäristö yleensä ja erityisesti vihreään teknologiaan ja energia-tehokkuuteen liittyvien investointien käynnistäminen sekä alan yritystoiminnan kehittäminen saivat vahvaa tukea myös kyselyyn osallistuneilta maakunnan asukkailta. Samoin nousivat esiin maakunnan saavutettavuus, turvallisuus ja ympäristöstävällinen työ- ja asuin ympäristö. Toimivat peruspalvelut ja laajat koulutusmahdollisuudet nähtiin tärkeinä. Maantieteellisen sijainnin hyödyntäminen ja sujuvat liikenneyhteydet tukevat kehittyvää maakuntaa. Saavutettavuuden vahvistaminen

nousee maakuntaohjelmassa läpileikkaavaksi tavoitteeksi ja tukee temaattisia kärkiä niihin kohdennetuin toimin.

Saimaa-brändi ja Euroopan kulttuuripääkaupunki -hankkeesta virinnyt Saimaa-ilmiö 2026 tunnistettiin vahvuutena. Niihin tulee panostaa nyt, kun on saatu valtakunnallista ja jopa kansainvälistä huomiota. Saimaa matkailuympäristönä, kuten myös kulttuurin luova voima, pohjustavat maakuntaohjelman yhtä kehittämisen kärkeä. Kulttuurin elinvoima- ja hyvinvointivaikutusten hyödyntämiselle on momentum koronapandemian jälkeisessä tilanteessa.

4.3 Uusinajattellaan valinnat

Visiomme ”Uusinajattelijoiden kestävä kotisatama” sekä näkymä keskeisiin pitkän aikavälin kehittämistavoitteisiin nostavat Etelä-Karjalan aluekehittämiseen vahvasti mukaan kestävyuden, saavutettavuuden ja tiiviin yhteyden muuhun maailmaan niin konkreettisesti kuin digitaalisesti. Jatkamme siten aikanaan aktiivisesti uusiin mahdollisuuksiin tarttuneiden ja niihin sopeutuneiden aiempien sukupolvien jalanjäljissä.

Kestävän kehityksen periaate on ollut Etelä-Karjalan maakuntaohjelman ja älykkään erikoistumisen strategian vahvana taustavireenä jo aiemmin. Tässä maakuntaohjelmassa kehittämiskohteet on ryhmitelty nelijakoisesti kestävän kehityksen painotusten mukaisesti. Vihreä siirtymä vaatii entistä monialaisempaa otetta aluekehittämiseen ja aluesuunnitteluun, mitä tukee kaikkien kestävyuden osa-alueiden tunnistaminen ja näkyväksi tekeminen yhteistä tekemistä linjaavassa maakuntaohjelmassamme.

Maakuntaohjelman ja sen kanssa samanaikaisesti valmistellun älykkään erikoistumisen strategian kehityksen moottorit, valinnat ja kehittämistavoitteet on koottu oheiseen kuvaan. Keskellä oleva älykkään erikoistumisen kehä nimeää tutkimus-, kehitys- ja innovaatio toiminnan (TKI) painotukset kuhunkin neljään maakuntaohjelman kärkeen. Etelä-Karjalan sydän sykkii innovaatioille.

Mustaan kehään on nostettu läpileikkaavat teemat, jotka toimivat kehityksen moottorina. Innovaatiot ja maakunnan elinvoiman kehittäminen edellyttävät digitaalisuuden hyödyntämistä muutostoimiana, saavutettavuuden varmistamista ja kansainvälistä yhteistyötä. Yhdessä tehdään koikeilukulttuurin hengessä. Uloimmalla kehällä ja vauhtipyörän sivussa ovat maakuntaohjelman ja aluekehittämisen kärkivalinnat. Niiden sisältöä täsmenävät kunkin kärkivalinnan tiivistetyt tavoitteet #kumppanit, #tuloksetekijät, #uusinajattelijat ja #pelinrakentajat. Kärkivalintojen sisältöä sekä älykkään erikoistumisen TKI-ulottuvuuksia on täsmennetty niiden alla.

KUVA 8. Maakuntaohjelman kärkivalinnat, läpileikkaavat teemat ja älykkään erikoistumisen kärjet.

Kullekin maakuntaohjelman kärkivalinnalle ja älykkään erikoistumisen kärjelle on määritelty erikseen muutama seurattava mittari. Ne avataan kunkin kärjen käsittelyn yhteydessä.

5. Etelä-Karjalan kärkivalinnat

Etelä-Karjalan tulevaisuus pohjautuu vahvuuksien hyödyntämiselle. Niitä hyödyntämällä saadaan väestönkehityksen trendiä muutettua sekä työpaikkatarjontaa lisättyä. Maakuntaohjelman kärkivalintojen taustalla on kestävän kehityksen neljä osa-aluetta: sosiaalinen, taloudellinen, ympäristöllinen ja kulttuurillinen kestävyys. Älykkään erikoistumisen strategiset kärjet kiinnittyvät kuhunkin maakuntaohjelman kärkivalintaan muodostaen niiden teemaan liittyvät TKI-kehittämiskokonaisuuksien.

5.1 Läpileikkaavat teemat

Maakuntaohjelmaa ja älykästä erikoistumista läpileikkaavat neljä muutosvoimaa: saavutettavuus, digivoima, kokeilukulttuuri ja kansainvälisyys. **Saavutettavuus** edustaa maakunnallista liikenne- ja viestintäinfraa, **digivoima** digitaalisuuden yhteiskuntaa ja elinkeinoelämää uudistavaa ulottuvuutta, **kokeilukulttuuri** ilmentää uusinajattelijoiden toimintaa eli kehittämistä monialaisissa kokeiluympäristöissä ja **kansainvälisyys** avaa rajapinnat maakunnan ja kansallisen yhteistyön taakse ilmentäen myös Etelä-Karjalan erityistä sijaintia.

Saavutettavuus

Saavutettavuus pitää sisällään liikenne- ja tietoliikennejärjestelmien kehittämisen. Tietoliikenteessä keskeistä on turvata toimivat ja nopeat yhteydet niin kaupungeissa ja taajamissa kuin haja-asutusalueilla. Ne mahdollistavat uudistuvan liiketoiminnan ja luovat edellytyksiä monipaikkaiselle asumiselle. Etelä-Karjalassa lisähaasteina ovat rajasta johtuvat rajoitteet ja toimintahäiriöt, jotka vaikuttavat esimerkiksi 5G-verkon rakentamiseen. OK

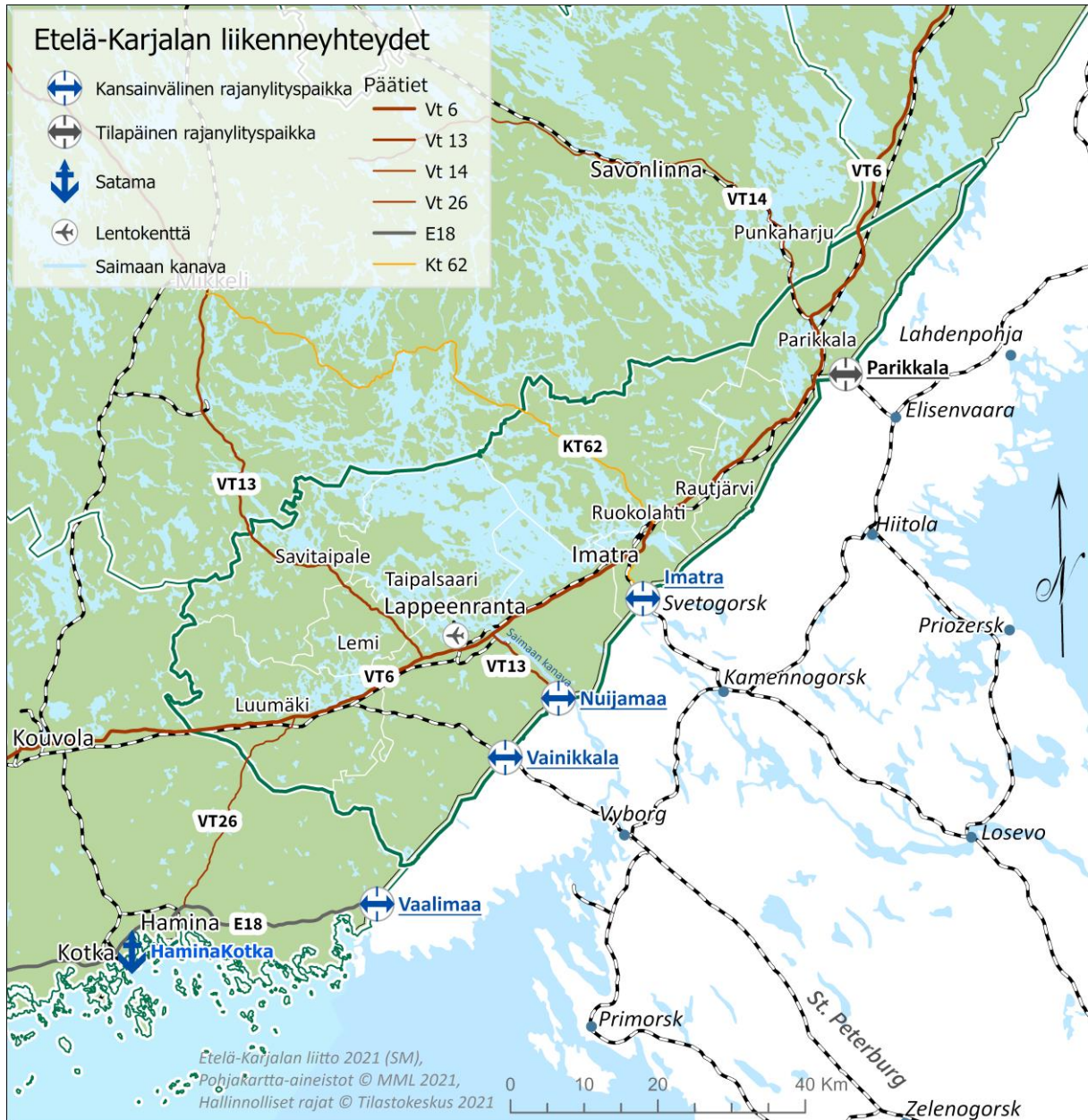
Toimiva tieverkko on tärkeä ihmisten liikkumiselle, mutta myös teollisuuden kuljetuksille. Merkitys on erityisen suuri metsäteollisuuden ja maatalouden kuljetuksille, jotka tarvitsevat yleisen tieverkon lisäksi toimivaa ja kattavaa yksityistieverkkoa. Saimaan syväväylä ja Saimaan kanava ovat tärkeitä vesiliikenneyhteyksiä itäisestä Suomesta Suomenlahden kautta maailmalle, ja Lappeenrannan lentoasema on vahvasti kehittyvä *kehitetään* suorien kansainvälisten yhteyksien lentoasema. Etelä-Karjalan kautta kulkee *on kulkenut* merkittävä määrä Suomen EU:n ulkorajan ylittävistä henkilö- ja tavaraliikenteestä. Rajaliikenteen sujuvuudesta hyötyy koko Suomi, ja se on tärkeää myös Venäjälle. *Venäjään kohdistuneiden pakotteiden myötä liikenne on osin loppunut ja osin uudelleen ohjautunut EU-alueelle.*

Hinku-maakuntana Etelä-Karjalan tavoitteena on siirtää liikennettä maanteiltä rautateille ja vesiväylille liikenteen päästöjen vähentämiseksi. Tämä on tärkeä tavoite myös liikenneturvallisuuden näkökulmasta. Karjalan rata ja sen yhteydet Venäjälle ja edelleen Aasiaan ovat *olleet* merkittävät EU:n ulkorajan ylittävien kansainvälisten kuljetusten kannalta. *Vuoden 2022 Venäjän kauppaan kohdistuvat pakotteet ovat lisänneet painetta radalle Suomen puolella. Karjalan Radalla kulkee runsaasti Suomen sisäisiä tavarakuljetuksia sekä henkilöliikennettä Etelä-Suomen ja Itä-Suomen välillä. Helsingistä Etelä-Karjalan kautta Savonlinnaan ja Pohjois-Karjalaan sekä Venäjälle Pietariin ja Moskovaan. Sisäisen ja ulkoisen saavutettavuuden näkökulmasta on tärkeää kehittää sekä Karjalan rataa että sen yhteyksiä rajanylityspaikoille *vientisatamiin, erityisesti HaminaKotka satamaan sekä Helsinki-Vantaan lentoasemalle.**

Suomen logistisen kilpailukyvn ja toimintavarmuuden turvaamisen kannalta EU-ulkorajaa on pidetty merkittävänä tähän asti. Nyt näköpiirissä on kuitenkin, ettei rajayhteyksiä Venäjään kehitetä ainakaan maakuntaohjelmakauden aikana vuoteen 2025. Rajavartiolaitoksen riittävät resurssit on uudessakin tilanteessa tarve varmistaa. Geopoliittinen tilanne pakottaa tarkastelemaan liikennejärjestelmän kehittämistä uusin silmin ja varmistamaan perusväylänpidon riittävän rahoituksen uudessa tilanteessa. Toimiva liikennejärjestelmä on Itäisen Suomen osalta erityisen kriittinen teollisuuden kuljetusten näkökulmasta, mikä on kansallisen tason kysymys. KORVAA SEURAAVAN KPL

Suomen logistisen kilpailukyvn ja toimintavarmuuden turvaamisen kannalta tärkeitä raide- ja tieyhteyksiä on kehitetty ja tulee myös jatkossa kehittää linjassa Venäjän puolen infrahankkeiden kanssa. Suomen viennin ja raja-alueiden kehityksen kannalta on tärkeää, että rajanylityspaikat ovat kansainvälisiä ja siten mahdollistavat myös tavaran liikkumisen molempiin suuntiin. Sekä Imatran että Vainikkalan raideliikenteen rajanylityspaikkoja ja niiden saavutettavuutta on

kehitettävä, jotta raideliikenteen kansainväliset matka- ja kuljetusketjut eivät ole vain yhden rajanylityspaikan varassa. Parikkalan rajanylityspaikan kansainvälistäminen on Etelä-Karjalan lisäksi tärkeää myös Etelä-Savolle ja Pohjois-Karjalalle (erityisesti sen eteläisimmille alueille). Joustava rajaliikenne ja toimivat rajatoiminnot, kuten riittävästi resursoitu Rajavartiolaitos, tukevat Suomen ja Etelä-Karjalan elinkeinoelämän ja palvelujen kehittymistä, kilpailukykyä, voimistumista ja liikenneturvallisuuden parantamista.

KUVA 9. Etelä-Karjalan liikennejärjestelmä ja rajanylityspaikat vuonna 2021. Vuonna 2023 Parikkalan rajanylityspaikka ei ole toiminnassa.

Etelä-Karjala on ollut mukana valtakunnallisissa alueellisen lähijunaliikenteen selvityksissä, joissa tuotetaan on tuotettu uutta tietoa alueellisen junaliikenteen edistämisestä, tarkastellaan tarkasteltu maankäytön potentiaalia alueellisen junaliikenteen linjaston kehittämisen näkökulmasta sekä selvitetään selvitetty liikennöinnin aloittamisen edellytyksiä. Etelä-Karjalan alueellinen lähijunaliikenne on suunniteltu pidemmällä aikavälillä palvelemaan kaikkia Karjalan radan varren

asukkaita sekä olemaan yhteys tulevaan Imatra-Pietari henkilöjunaliikenteeseen. Alueellisen lähijunaliikenteen kehittäminen on merkittävä hanke, koska se helpottaa työmatkaliikennettä, parantaa kuntien ja kaupunkien saavutettavuutta nopealla ja päästöttömällä tavalla sekä tukee merkittävällä tavalla asemanseutujen elinvoimaisuuden kehittämistä. Alueellisen saavutettavuuden lisäksi lähijunaliikenne tukee myös kansainvälistä liikennettä sekä Saimaan alueen kasvavaa matkailua.

Alueellisen lähijunaliikenteen toteutuminen on osa Etelä-Karjalan liikennestrategiassa (hyperlinkki) esitettyä maakunnan asukkaiden, matkailijoiden ja elinkeinoelämän alueellisen, kansallisen ja kansainvälisen saavutettavuuden tavoitetta, joka huomioi liikkumisen ja kuljetusten ekologisen, sosiaalisen ja taloudellisen kestävyuden. Tavoitteen edistämiseksi on tehty paljon työtä mm. Luumäki-Imatra-kaksoisraiteen ja Imatra-Imatrankoski-raja-ratahankkeen eteenpäin viemiseksi. Lisäksi tärkeitä edistettäviä hankkeita ovat olleet Imatran rajanylityspaikan raideliikenteen statuksen muuttaminen kansainväliseksi ja Parikkalan rajanylityspaikan kansainvälistäminen sekä Saimaan syväväylän ja Saimaan kanavan liikenteen kehittäminen. *Sisävesiliikenteen kehittäminen rajoittuu toistaiseksi Suomen vesialueille.*

Älykkään erikoistumisen strategiassa saavutettavuus liittyy erityisesti palveluiden ja logistiikan uusiin innovaatioihin, jotka mahdollistavat tehokkaammat prosessit sekä laajentavat asiakaskuntaa tai parantavat saavutettavuutta. Toinen näkökulma on liikenteen päästöjen vähentäminen Hinku-tavoitteiden saavuttamiseksi.

Digivoima

Digivoima kattaa yhteiskunnan kokonaisvaltaisen digitalisoinnin sekä digitalouden avaamat uudet mahdollisuudet. Koronapandemian aikainen digiloikka oli vasta alkua digitalisaation avaamien mahdollisuuksien hyödyntämisessä. Valtakunnallisen osaamisen ennakointifoorumin (OEF) Osaamisrakenteen 2035 -raportti kartoittaa tulevaisuuden osaamistarpeita ja koulutuksen kehittämissaasteita. Sen mukaan eniten merkitystään kasvattavat kaikenlaiset digitaaliset taidot, asiakaslähtöinen palvelujen kehittämisosaaminen ja innovaatio-osaaminen. Kansalaisen perusdigitaaidoista korostuvat tiedon arviointitaidot, digitaaliset kommunikointi- ja yhteistyötaidot, tiedon digitaaliset jakamistaidot sekä digitaalisen teknologian luova käyttötaito. Data-analytiikka korostuu tulevaisuudessa muun muassa julkishallinnossa. Myös digitaalisen sisällön luominen, digiturvallisuus ja ongelmanratkaisu kasvattavat merkitystään.

Etelä-Karjalassa elinvoiman uudistumisen vahvana ajurina on digitalisaatio ja ohjelmisto-osaaminen, jota hyödynnetään luovasti palveluista ja elämystuotannosta valmistavaan teollisuuteen sekä rajaliikenteestä energiasektoriin. Tavoitteena on, että yritysten digitaaliset valmiudet kasvavat toimialasta riippumatta sekä maakunnan julkinen sektori hyödyntää digitalisaation mahdollisuuksia monipuolisesti, muun muassa kaupunkisuunnittelussa, liikenteen järjestämisessä ja palveluiden tuottamisessa. Datataloudessa arvoa luodaan myös digitaalisen tiedon uudella hyödyntämällä. Resursseja voidaan säästää virtuaalisen suunnittelun ja testauksen avulla sekä erilaisten materiaalivirtojen tehokkaassa ohjaamisessa. Myös turvallisuudessa digitaalisuudella on merkittävä rooli.

Kokeilukulttuuri

Kokeilukulttuuri kuvaa usinajattelijoiden tekemisen tapaa eli ketterää kehittämistä monialaisissa kokeiluympäristöissä. Edellisen maakuntaohjelman aikana aloitettiin työ, jotta maakuntaan saadaan vakiinnutettua yhteistyö- ja tuloshakuinen kokeilukulttuuri. Se tuottaa nopean vastineen kokeilun kannattavuudesta ja auttaa kehittämään toimivia ratkaisuja. Kokeilujen avulla voidaan

testata, tuovatko uudet avaukset sitä vaikuttavuutta ja niitä hyötyjä, joita odotetaan. Epäonnistuminen ei ole liian suuri riski, kun se nähdään oppimisena. Kokeilujen oppeja hyödynnetään systemaattisesti ja onnistuneita kokeiluja pyritään monistamaan.

Kokeilukulttuuri on innovaatiotoiminnan keskiössä kokeilu ympäristöjen, demonstrointien ja pilotointien kautta. Erityisesti tavoitellaan pitkäjänteisesti toimivia osaamisverkostoja, kokeilualustoja sekä organisaatioiden toimintaan kiinteästi liittyvien kehittämiskokeiluiden toteuttamista. Etelä-Karjalassa on myös paljon odotuksia merkittävän mittaluokan teollisille demonstraatioille ja pilotoinneille, jotka avaavat korkeaan osaamiseen pohjautuvalle teollisuudelle uusia kansainvälisiä liiketoimintamahdollisuuksia. Samanaikaisesti kokeilukulttuurin rooli on merkittävä palveluiden ja toimintamallien uudistamisessa, joka koskee sekä yksityistä että julkista sektoria.

Kansainvälisyys

Kansainvälisyys on *ollut* arkea Etelä-Karjalassa, Venäjän ja Euroopan Unionin ulkorajalla sijaitse- vasta maakunnasta on yhtä pitkä matka Helsinkiin ja Pietariin sekä vilkkaita yhteistyösuhteita ympäri maailman. Skinnarilan korkeakoulu yhteisöön kuuluu yli 80 kansallisuuden edustajia, ja kansainvälisyys koskettaa yhtä lailla perusopetusta ja toisen asteen koulutusta. Houkutteleva alue, toimiva infrastruktuuri sekä opiskelija- ja osaamispotentiaali yhdistettynä uudistuvaan yritys- kantaan tukevat kansainvälistymistä. Venäläiset jättivät maakuntaan *vielä* vuonna 2019 tuote- ja palveluostoina 310 miljoonaa euroa⁴, joten korona-aikainen rajan kiinnitys *pandemian sekä Venäjän hyökkäyssodan myötä menetys* on ollut aluetaloudelle iso menetys.

Matkailijoiden rinnalla on kasvanut maahanmuuttajien määrä. Etelä-Karjalan kotouttamisohjel- massa 2021–2024 todetaan, että maahanmuutto, monikulttuurisuus ja monikielisyys ovat osa Etelä-Karjalaa. Vuonna 2019 ulkomaan kansalaisten osuus maakunnan väestöstä oli 3,7 prosenttia ja äidinkielenään vierasta kieltä puhuvien osuus oli 6,3 %. Suurin vieraskielinen ryhmä on venäjää äidinkielenään puhuvat, joita asui maakunnassa lähes 5 000 henkeä. LUT-yliopistossa perustut- kinto-opiskelijoista 8 % oli ulkomaan kansalaisia, mutta tohtoriopiskelijoista 44 %. LAB-ammatti- korkeakoulussa oli kansainvälisiä tutkinto-opiskelijoita 12 %, ja lisäksi molemmissa korkeakou- luissa yhteensä 500 vaihto-opiskelijaa.

Useat kansainväliset yritykset ovat sijoittuneet Etelä-Karjalaan, joka on turvallinen ja vakaa ympä- ristö harjoittaa myös Venäjälle suuntautuvaa elinkeinotoimintaa. Etelä-Karjalaan on myös sijoit- tautunut jo alueella toimivien kansainvälisten pörssiyritysten ohella pienempiä kansainvälisiä yri- tyksiä, ja paikallisia kasvuyrityksiä on siirtynyt kansainväliseen omistukseen. Alueella sijaitsee myös merkittävää kansainvälistä TKI-toimintaa. *Vaikka* koronapandemia *ja sen jälkeen Ukrainan sota* käytännössä pysäyttivät matkustajaliikenteen, tavaralogistiikka rajan yli on jatkunut *pakote- toimet huomioiden*. Etelä-Karjalan kokonaisviennin arvo on säilynyt *säilyi* hyvänä myös koronapan- demian aikaan.

Rajamaakuntana Venäjä-kokonaisuuden sekä EU:n ulkorajayhteistyön kehittäminen on ollut perin- teisesti keskeisin osa maakunnan kansainvälistymistä. Yhteistyötä tehdään *on tehty* myös Kiinan ja muun Aasian suuntaan sekä EU-alueelle. *Aasian osalta tilanne muuttui hankalammaksi kun liiken- neyhteydet mutkistuivat uudessa geopoliittisessa tilanteessa*. Teemakohtaisesti on tiivistä yhteis- työtä myös Pohjoismaihin sekä Itämeren alueelle. *Tätä pyritään myös lisäämään lähivuosina*. Yh- teistyön teemoja ovat *olleet* mm. koulutusvienti, tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminta sekä kestävä kaupunkikehittäminen.

⁴ TAK Rajatutkimus 2020.

Sähköinen kaupankäynti avaa liiketoimintamahdollisuuksia kansainväliseen toimituslogistiikkaan ja verkkokauppaan, mutta ne voivat myös koronan jälkeen vähentää venäläisten ostosmatkailua. Kokonaisuudessaan on edelleen hyödynnettävä ja kehitettävä Etelä-Karjalan erityisasemaa EU:n ja Venäjän sarana-alueena, vahvistettava Venäjä-osaamista sekä tuettava rajan ylittävää kanssakäymistä ja aiemmista kehittämishankkeista saatujen hyvien käytäntöjen levittämistä. Ihmisten kohtaamiset yhteisen asian äärellä vahvistavat kansalaisyhteiskuntaa sekä lisäävät rajan ylittävää, luontaista toimintaa ja vuorovaikutusta.

Kansainvälisyyden osalta älykkään erikoistumisen keskeisiä tavoitteita ovat alueen osaajapotentiaalini parempi kiinnittyminen kehittämistoimintaan sekä alueellisiin kärkiteemoihin liittyvien kansainvälisten yhteyksien ja yhteistyön edistäminen. Tulevaisuuden mahdollisuuksiin lukeutuu erilaisten TKI-toimintojen sijoittautuminen alueelle ja niiden toimiminen kansainvälisiä osaajia houkuttelevana elementteinä. Maakunnassa on erityistä panostusta Aasia-osaamiskeskittymän kehittämiseen, jossa päänavauksena toimii korkeakoulujen koulutus- ja tutkimusyhteistyön rakentaminen kiinalaisten toimijoiden kanssa ja kasvun alkupääomana alueelle sijoittautuvat kansainväliset osaajat.

5.2 Välittävä eKarjala

#kumppanit

Meitä eteläkarjalaisia on vähän ja pärjäämme yhdessä, kun löydämme oikeat **kumppanit** alueelta tai sen ulkopuolelta. Jokaisella meistä pitää olla mahdollisuus hyvään elämään, jonka lähtökohta on hyvinvointi. Hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistäminen lisää kansalaisten yhdenvertaisuutta, ja osallisuuden tunteella on yhteys hyvinvoinnin kokemukseen. Maakunnat ja kunnat vastaavat asukkaiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä. Alueellista hyvinvointityötä tehdään kuntien, järjestöjen ja muiden toimijoiden yhteistyönä. Sen seurantavälineenä on Eksoten valtuustokausittain laatima hyvinvointiraportti. [Tulevat Hyvinvointityön yhteiset](#) linjaukset määritellään Etelä-Karjalan vuosien 2021–2025 hyvinvointisuunnitelmassa ([hyperlinkki](#)), johon tämän maakuntaohjelman kärjen sisältö pitkälti nojautuu.

WHO määrittelee terveyden edistämisen toiminnaksi, joka parantaa ihmisten mahdollisuuksia huolehtia omasta ja ympäristönsä terveydestä. Terveyden edistämällä ymmärretään kaikkea sitä toimintaa, jonka tarkoituksena on terveyden ja toimintakyvyn lisääminen sekä terveysongelmien ja väestöryhmien välisten terveyserojen vähentäminen. Se on vaikuttamista elintapoihin ja elämänhallintaan, elinoloihin ja elinympäristöön sekä palvelujen toimivuuteen ja saatavuuteen. Eteläkarjalaisten hyvinvointiin vaikuttavat monet asiat, joista ohessa on kansallisesti seurattava kooste TEAviisariin ([hyperlinkki](#)) perustuen.

KUVA 10. Yhteenveto terveyden edistämisen aktiivisuudesta Etelä-Karjalan maakunnassa 2020. TEAviisari 2021.

Maakunnallisen hyvinvointisuunnitelman teemat ovat terveelliset elintavat, mielen hyvinvointi ja työllisyyden edistäminen. Terveelliset elintavat koskettavat kaikkia, työ tuo mukanaan toimeentulon, ja mielenterveys on tärkeä hyvinvoinnin voimavara. Pitkään jatkunut työttömyys, pienituloisuus ja toimeentulovaikeudet merkitsevät syrjäytymis- ja köyhyysriskiä, joka altistaa myös mielen-terveyden häiriöille. Etelä-Karjalassa 3,5 prosenttia työikäisistä sai mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöiden vuoksi työkyvyttömyyseläkettä vuonna 2020.

Elämänlaadun ja yhteisön hyvinvoinnin ohella on tärkeää edistää asukkaiden terveyttä ja materiaalista hyvinvointia. Aktiivisesti sosiaaliseen toimintaan osallistuvat ja toisiin ihmisiin luottavat ihmiset tuntevat itsensä vähemmän osallistuvia tyytyväisemmiksi ja terveemmiksi. Hyvinvointi on vuorovaikutuksessa toimeentulon kanssa. Nuorten ja muiden heikossa työmarkkina-asemassa olevien työllistymisen edistäminen sekä työn tuottavuuden ja työhyvinvoinnin parantaminen lisäävät suoraan tai välillisesti materiaalista hyvinvointia. Koulutus tukee työllistymistä, työkykyisyyden säilymistä ja uuden ammatillisen uran avaamista. Työelämän ulkopuolella olevien työ- ja toimintakyvyn paraneminen edistää työllistymistä ja terveyttä sekä lisää elämänlaatua.

Hyvinvoinnin edistäminen on yhteistyötä, jossa tarvitaan järjestöjä. Maakunnan järjestöyhteistyötä on tiivistetty, ja sitä kehitetään niin Eksotessa kuin kunnissa. Yhteistyöverkostoksi on perustettu kumppanuuspöytä, jota koordinoi Etelä-Karjalan Yhdistykset ry. Kumppanuuspöydässä on edustajia 20 eri järjestötyypistä, kunnista, Eksotesta ja Etelä-Karjalan liitosta. Kumppanuuspöytä tekee järjestöjen toimintaa näkyväksi sekä tiivistää järjestöjen ja julkisen sektorin yhteistyötä. Kansalaisyhteiskunta on noussut myös EU:n aluekehittämistyössä ja sen linjauksissa entistä tärkeämpään rooliin.

Älykkään erikoistumisen tavoitteet kohdentuvat innovaatioympäristön osalta erityisesti alueen asukkaiden hyvinvointia edistävien palveluiden monialaiseen yhteiskehittämiseen. Erilaiset yhteisölliset ja sosiaaliset innovaatiot voivat synnyttää uutta liiketoimintaa. Kansainvälisen yhteistyön mahdollisuuksia tunnustetaan alueilta, joilla on samantyyppisiä haasteita tai täydentävää osaamista. Etelä-Karjalan sote-data toimijaverkostoon on maakunnallisen monialaisen toiminnan aikana kertynyt osaamista sekä tietoa, jolla on myös kansainvälistä kiinnostavuutta.

Kehittämistavoitteet

Terveellisten elintapojen edistäminen yhteistyössä

- Edistetään kaikkien ikäluokkien hyvinvointia ja terveyttä muun muassa tukemalla osallisuutta sekä vahvistamalla ennaltaehkäisevien toimintamallien käyttöä (esimerkiksi vertaistuki ja ryhmätoiminta sekä matalan kynnyksen ja varhaisen tuen palvelut).
- Elintapaohjausta kehitetään aktiivisesti koko maakunnan alueella. Vahvistetaan ammattilaisten osaamista sekä otetaan käyttöön liikuntalähetteen rinnalla kulttuurilähete.
- Viedään yhdessä eteenpäin kumppanuuspöytää ja kunnallisia järjestöfoorumeja sekä kehitetään järjestöjen ja julkishallinnon yhteistyötä.
- Toimeenpannaan Kansallinen ikäohjelma vuoteen 2030, jossa huomioidaan ikääntyvien hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistäminen arkiympäristöissä sekä palveluissa. Osana sitä edistetään toimintakyvyltään heikentyneiden henkilöiden turvallista itsenäistä asumista.
- Varaudutaan riittävällä ennakkoinnilla ja maakunnallisella turvallisuustyöllä muuttuvan toimintaympäristön tuomiin haasteisiin palveluiden saavutettavuudessa.
- Julkisten palvelujen painopistettä siirretään omaa aktiivisuutta tukeviin, ennalta ehkäiseviin palveluihin ja varhaiseen tukemiseen. Kannustetaan jokaista ottamaan vastuuta omasta hyvinvoinnista ja terveydestä liikkumalla, osallistumalla kolmannen sektorin toimintaan ja tapahtumiin, hyödyntämällä (lähi)kulttuuripalveluja sekä taiteen tarjoamia mahdollisuuksia. Se edistää monipuolisen palvelutarjonnan säilymistä.
- Liikunnan lisäämiseksi parannetaan liikuntamahdollisuuksia kaikissa elämänvaiheissa.
- Mahdollistetaan kansalaisille luontosuhteen ja luontokontaktien lisääminen ja vahvistaminen. Hyödynnetään erä- ja luontomuseohanketta kehittämisalustana.
- Hyvinvointialueen ja sen palvelujen rakentumisessa mahdollistetaan alueen pk-sektorin osallistuminen palveluiden tuottamiseen.

Mielen hyvinvointi voimavarana

- Mielen hyvinvoinnin tietoisuuden ja osaamisen lisääminen. Esimerkiksi kunnissa ja hyvinvointialueella huomioidaan mielen hyvinvointi päätöksissä ja toimissa. Samalla lisääntyy ymmärrys siitä, että mielenterveys on osa ihmisen kokonaisuutta.
- Lievennetään koronakriisistä seuranneita kielteisiä vaikutuksia mielen hyvinvointiin kaikissa ikäluokissa.
- Tuetaan paikallisten väestöryhmien välisten hyvien suhteiden edistämistä sekä maakuntaan muuttavien kotoutumista.
- Hyödynnetään kouluterveyskyselyä, tutkimuksia ja nuorisobarometria nuorten syrjäytymisen ja turvallisuus- sekä jaksamisongelmien ennaltaehkäisyssä.
- Panostetaan työssäjaksamiseen ja työhyvinvointiin kaikissa organisaatioissa välineenä mm. työhyvinvointiohjelmat
- Varataan hoito- ja laitosympäristön viihtyisyyden lisäämiseksi osuus rakentamis- tai peruskorjauskustannuksista taidehankintoihin prosenttiperiaatteen mukaisesti.
- Tunnistetaan lähiluonnon saavutettavuuden merkitys hyvinvoinnissa. Selvitetään ohjelmakauden aikana luonnon hyvinvointivaikutuksia ja asukkaiden luontokokemuksia Etelä-Karjalassa.

Työllisyyden edistäminen monialaisesti

- Edistetään työpaikkojen saavutettavuutta kehittämällä pendelöinnin mahdollistamia sujuvia matkaketjuja (mm. reitit, maksutavat) sekä taajamajunayhteyksiä.
- Panostetaan työttömyysuhan alla olevien sekä äskettäin työttömäksi jääneiden osaamisen tunnistamiseen ja mahdollisten osaamisvajeiden paikkaamiseen täsmäkoulutuksin.
- Hyödynnetään Etelä-Karjalan monialaisen työllisyyden hoidon yhteistyömallit sekä toimivat roolitukset myös jatkossa, kun työllisyyden hoito siirtyy kunnille.
- Huomioidaan yrittäjyyspolku TE-palvelut 2024 -uudistuksessa.
- Tuetaan ihmisten työ- ja toimintakykyä työllisyyden edistämiseksi. Kartoitetaan työttömyyden alussa nopeasti työllistymisen esteet.
- Luodaan yhteiset toimintamallit, joilla tunnistetaan riski työttömyyden pitkittymiseen ja toistumiseen sekä voidaan puuttua siihen ennaltaehkäisevästi.
- Varmistetaan saavutettavat ja monialaiset palvelut heikossa työmarkkina-asemassa oleville henkilöille sekä ohjataan heidät osaamista kehittävään ja siten työllistymistä edistävään toimintaan tai koulutukseen.
- Lisätään maahanmuuttajien, nuorten ja haavoittuvassa asemassa olevien työelämätietytöitä.

Käyttäjälähtöiset hyvinvointipalvelut (TKI-painotukset, ÄES)

- Digitaalisuutta ja ohjelmisto-osaamista sekä luovaa osaamista hyödynnetään älykkäiden ja asiakaslähtöisten hyvinvointipalveluiden tarjoamiseen. Valjastetaan palvelumuotoilu käyttäjälähtöisyyden kehittämiseen.
- Ylläpidetään usinajattelua julkisten terveystietopalveluiden tuottamisessa ja resurssien käytössä koskien sote-palveluketjuja ja kotiin tuotettavia palveluita.
- Hyvinvointialuetta rakennettaessa hyödynnetään mahdollisuudet lisätä vuorovaikutteisuutta ja asukkaiden osallistamista kun kehitetään palvelutuotantoa ja edistetään asukkaiden hyvinvointia ja terveyttä.
- Julkiset toimijat tekevät yhteistyötä asukkaiden, yritysten sekä kolmannen ja neljännen sektorin kumppaneiden kanssa esimerkiksi uudenlaisen palvelutuotannon ja asumisen muotojen tuottamisessa.

- Edistetään osallisuuteen, turvallisuuteen ja työllisyyden edistämiseen liittyviä uusia toimintamalleja ja monialaista TKI-yhteistyötä sekä vahvistetaan työllisyyttä ja innovatiivisuutta.

Indikaattorit

- Yhteistyössä erityisesti Eksoten/hyvinvointialueen kanssa seurataan alueen asukkaiden elintavoissa ja toimintakyvyn aktiivisessa ylläpitämisessä tapahtuvaa myönteistä kehitystä ml. Maailman terveysjärjestön WHO:n elämänlaatumittari
- Viheralueiden/lähiluonnon saavutettavuus maakunnassa
- Kouluterveyskysely: lasten ja nuorten elämänlaadun kokemus
- Mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöiden vuoksi työkyvyttömyyseläkettä saavien osuus maakunnan asukkaista
- Kykyviisari (tulosten arviointi, tarkennetaan)
- Nuorten työttömyyden kehitys (määrällinen)
- Pitkäaikaistyöttömyyden kehitys (määrällinen)
- Peruskoulun jälkeistä tutkintoa vaille olevat 25–34-vuotiaat/ Koulutustasomittain (määrällinen)
- Toimeentulotukea saaneiden osuus aktiivi-ikäisistä maakunnassa (määrällinen)
- Yhteiskehittämiseen osallistuvat järjestöt (alue- ja rakennepolitiikan hankkeissa)
- Yhteiskehittämiseen osallistuvat yritykset (*ÄES-mittari, ohjelmaindikaattori*)
- Uudet monitoimijaisissa hankkeissa kehitetyt palveluratkaisut (*ÄES-mittari*)

5.3 Yritteliäs eKarjala

#tuloksetekijät

Etelä-Karjalassa halutaan olla **tuloksetekijöitä**. Maakunnan menestymisen eväät rakentuvat kestävän kasvun edellytyksiin ja nopeaan reagointikykyyn. Maakunnan sijainti sekä houkutteleva toimintaympäristö yhdistettynä sujuvaan ja kestäväan maankäyttöön mahdollistaa yritystoiminnan kehittymistä. Elinkeinoelämän monipuolistuminen sekä kasvu ja työllistyvyys ovat edellytyksiä alueen veto- ja pitovoiman lisääntymiselle. Etelä-Karjalan menestykselle olennaista on yritteliäisyyden läpileikkaava kehittäminen, laajalle vaikuttava yrittäjämäinen asenne ja yrityskannan uudistumiskyky.

Yritteliään eKarjalan tiellä iso haaste on väestön ikääntyminen ja väheneminen. Ikääntyminen sekä nuorten ikäluokkien pieneneminen koskee niin yrittäjiä kuin työntekijöitä. Trendinomaisen kehityksen kääntämiseksi tarvitaan ryhtiiliikettä koulutukseen panostamiseksi kaikilla koulutusasteilla sekä tavoitteellista työperäistä muuttoa alueelle. Elinvoiman kasvu edellyttää väestökehityksen saattamista tasapainoon ja lisääntyvää yritysdynamiikkaa. Etelä-Karjalaa viedään eteenpäin tuloshakuisesti, kokeilukulttuuria hyödyntäen sekä toimijoiden ja toimialojen välisiä rajoja rikkoen.

Rajamaakunnassa ja kansainvälisen korkeakoulukampuksen kotina yritysten kansainvälistymisen ja kansainvälistymisvalmiuksien tukeminen on tärkeä tavoite. Kansainvälistymisessä maakuntaan asettuneet maahanmuuttajat ja kansainväliset opiskelijat ovat vielä rajallisesti hyödynnetty voimavara. Digitalisaatio ja työelämän muutokset luovat mahdollisuuden monipaikkaisen asumisen yleistymiselle ja erilaisten työn tekemisen tapojen yhdistämiselle. Etelä-Karjala tarvitsee osaamis-pohjaisia työpaikkoja uudistuvaan teollisuuteen ja muille toimialoille. Sen lisäksi on turvattava yleisesti osaavan työvoiman saatavuus kaikille aloille. Maakunta on myös saavutettava asuinpaikka etelän kasvukeskuksiin pendelöivälle.

Samanaikaisesti muuttuvat sekä työn tekemisen tapa että työympäristöt, mikä sekkin edellyttää uudenlaisia valmiuksia ja sopeutumiskykyä. Eriaiset itsensä työllistämisen muodot tulevat lisääntymään, ja ne haastavat monelta osin perinteisen työelämän toimintamallit. Ammatillisen osaamisen rinnalla korostuvat työelämätaidot, kuten vuorovaikutus, oman työn johtaminen, yrittäjämäinen asenne, digitaalinen osaaminen sekä kestävä kehityksen taidot. Odotettavissa on, että ikääntyvien rooli työelämässä kasvaa, mutta vallitsevan väestökehityksen trendi edellyttää siitä huolimatta maahanmuuton lisäämistä.

Osaamisen puutteesta seuraa työvoiman saatavuuden haasteita, jotka näkyvät Etelä-Karjalassa ja esimerkiksi ravitsemis- sekä sosiaali- ja terveysalalla. Jälkimmäisellä lisähaasteena on väestön ikääntymisestä johtuva työmäärän kasvu, mutta samaan aikaan digitalisaatio ja moniammatillinen yhteistyö myös muiden alojen ammattilaisten kanssa muuttaa alaa. Osaamisen haasteet muuttuvat nopeasti koulutuksen haasteiksi, kun toimintaympäristö muuttuu rakenteita nopeammin. Esimerkiksi rakennus- ja korjausrakentaminen tulee lisääntymään, mutta se on tehtävä huomioiden kestävä kehityksen tavoitteet ja energiatehokkuusvaatimukset sekä terveyden edellytykset ja rakennusten älykkäisyys. Motivaatio ja kyky jatkuvaan oppimiseen ovat taitoja, joiden merkitys Teknologiateollisuus ry:n selvityksen mukaan kasvaa eniten tulevina vuosina. Samalla lisääntyy korkeasti koulutettujen osaajien tarve. Koulutus- ja osaamistarpeiden ennakointi on alueen toimijoiden yhteistyötä, jota viedään eteenpäin Etelä-Karjalassa vuonna 2021 aloittaneessa jatkuvan oppimisen verkostotiimissä. Tämä Kaakkois-Suomen ELY-keskuksen koordinoima tiimi tekee yhteistyötä maakunnallisen ennakointiryhmän kanssa. Yhtenä toimena ovat säännölliset toimialakohtaiset osaamistarvekartoitukset.

Lappeenrannan–Lahden teknillinen yliopisto LUT ja LAB-ammattikorkeakoulu ovat osa LUT-konsernia, jonka muodostuminen vahvisti Skinnarilan kampuksen osaamiskeskittymää. Yrityspalveluja tarjotaan Skinnarilassa LAB-ammattikorkeakoulun yhteydessä toimivassa Business Mill -palvelussa. Kampuksen yhteistyötä yritysten kanssa on kehitetty ja kehitetään tavoitehakuaisesti. Kun yhä useampi valmistuva löytää taustastaan riippumatta valmistumisensa jälkeen työtä tai yrittäjäpolun maakunnasta, vahvistuu sekä maakunnan osaaminen ja elinvoima että väestökehitys. Mitä korkeammasta koulutuksesta on kyse, sitä useammin opiskelijat tulevat maakunnan ulkopuolelta ja sitä harvemmin he jäävät Etelä-Karjalaan opintojen jälkeen. LUT-yliopiston opiskelijoista alueelle jää vajaa 20 prosenttia ja LAB-ammattikorkeakoulun opiskelijoista noin puolet. Tähän haetaan aktiivisesti muutosta kehittämällä opiskelijoiden maakuntaan asettumista tukevia toimintatapoja. Korkeakouluopetusta Etelä-Karjalassa tarjoaa myös Maasotakoulu. Aikuiskoulutusta järjestävät myös Etelä-Karjalan koulutuskuntayhtymä / Saimaan ammattiopisto Sampo, kaksi kansanopistoa ja osaksi LAB-ammattikorkeakoulua fuusioitunut Etelä-Karjalan kesäyliopisto.

Maakunnan koulutustarjonnan ja osaamisen varmistamiseksi on tärkeää turvata Saimaan ammattiopisto Sampon toimintaedellytykset. Ammatillisen koulutuksen reformi muutti ammattiopetuksen pitkälti näyttötutkintoihin perustuvaksi, ja samalla vahvistettiin koulutuksen työelämäyhteyttä. Tässä työelämälähtöisessä kokonaisuudessa korostuvat osaamisperusteisuus, asiakaslähtöisyys, työpaikoilla tapahtuva oppiminen ja yksilölliset opintopolut sekä myös oppisopimuskoulutuksen lisääminen. Tulevaisuuden osaajien saatavuuden turvaamiseksi on seurattava muutoksen vaikutuksia ja turvattava koulutuksen laadun ja elinvoiman säilyminen. Tähän kytkeytyvät myös suunnitelmissa olevat tilaratkaisut Lappeenrannassa ja Imatralla. Niiden myötä Sampon tilat saadaan vastaamaan uudistuneen koulutuksen tarpeita.

Älykäs erikoistuminen edellyttää jatkuvaa vuoropuhelua toimijoiden kanssa. Yritysten tarpeiden kartoittaminen, niihin vastaaminen ja kokeilevan kehittämisen periaate ovat älykkään erikoistumisen keskeisiä tavoitteita. Samalla kun laajennetaan nykyisten toimijoiden osaamista ja innovaatio-kykyä, pyritään myös tukemaan uudenlaisten liiketoimintamahdollisuuksien tunnistamista. Eri toimijoiden kumppanuuksilla saadaan maakunnan korkeakoulujen osaamisesta luotua uutta

yrittäjyyttä ja olemassa oleviin yrityksiin uutta liiketoimintaa sekä kehitettyä julkista palvelutuotantoa. Toimialojen välisten rajojen häivyttäminen tukee teknistaloudellisten ja yhteiskunnallisten innovaatioiden syntyä. Elinkeinorakenteen monipuolistamiseksi sekä kasvavien ja kansainvälistyvien yritysten lisäämiseksi tuetaan yritysten käynnistymistä ja uudistumista sekä uuden tiedon hyödyntämistä yrityksissä.

Etelä-Karjalassa erityisenä tavoitteena on tukea teollisuuden uudistumista ja temaattisia, laajempia kehittämiskokonaisuuksia yli maakuntarajojen. Eri kokoiset yritykset kumppaneineen toteuttavat uusia avauksia bio- ja kiertotalouden saralla sekä toteuttavat teollista digitalisaatiota. Huomiota kiinnitetään osaamis pohjaisen yrittäjyyden kehittämiseen Etelä-Karjalassa toimivissa yrityksissä ja uusissa spinoff- ja startup-yrityksissä. Tässä toimivat keskeisinä kumppaneina mm. Business Mill -palvelu ja Green Campus Open -yrityskiihdyttämö.

Innovaatioympäristön kehittämisen läpileikkaavana näkökulmana Yritteliäs eKarjala -kärjessä on tutkimus- ja koulutusorganisaatioiden sekä elinkeinoelämän tavoitteellisen yhteistyön kehittäminen, joka tähtää elinkeinoelämää ja yrittäjyyttä uudistavan yksityisen TKI-toiminnan kasvuun. Kansainvälistymisen läpileikkaava tavoite on kansainvälisten yritysten ja opiskelijoiden osaamisen hyödyntäminen maakunnan kehittämisessä.

Kehittämistavoitteet

Vireä ja vetovoimainen elinkeinoympäristö

- Yrityspalvelut, kaupunkien ja kuntien elinkeinopalvelut, maakunta ja valtion yksiköt sekä muut alueelliset ja paikalliset toimijat, kuten Etelä-Karjalan kauppakamari, yrittäjäjärjestöt ja oppilaitokset, panostavat yhteistyössä Etelä-Karjalan saavutettavuuteen ja yritysystävällisyyteen.
- Panostetaan osaavan työvoiman saatavuuden turvaamiseen aktiivisella työvoimatarpeiden ennakoinnilla, jatkuvalla elinkeinoelämän ja oppilaitosten vuoropuhelulla.
- Panostetaan kasvavaan ja kansainväliseen korkeakoulu yhteisöön sekä korkeaan osaamiseen yritystoiminnan sijoittautumisten vetovoimatekijänä.
- Valmistellaan maakunnallinen pidemmän aikavälin toimintamalli opiskelijoiden ja osajien houkuttelusta alueelle huomioiden kaikki koulutusasteet.
- Kunnissa tehdään pitkäjänteisiä elinvoimapanostuksia sekä sujuvoitetaan yritysten palveluprosesseja mm. laajentumistarpeiden tai sijoittautumisen osalta. Sijoittautumistoimintaan panostetaan, jotta maakuntaan saadaan uusia yrityksiä ja toimintoja.
- Edistetään koko maakunnan liikenteellistä (tieliikenne ml. kevyen liikenteen väylät, junaliikenne, maantiet, vesiliikenne, lentoliikenne) ja digitaalista saavutettavuutta samalla panostaen logistiikan sujuvuuteen ja vähähiilisyyteen.
- Hyvinvointialueen ja sen palvelujen rakentumisessa mahdollistetaan alueen pk-sektorin osallistuminen palveluiden tuottamiseen.
- Tuetaan liiketoiminnan kansainvälistämistä ja kansainvälistä kauppaa tukevan toimintaympäristön ja markkinoiden saavutettavuuden kehittämistä. Rahoitetaan kansainvälistä markkinoilta kasvua hakevien yritysten kehittämishankkeita sekä edistetään kansainvälisten investointien saamista Etelä-Karjalaan.
- Hyödynnetään sijainti EU-ulkorajalla erityisesti EU/ETA-alueen ylittävän liiketoiminnan näkökulmasta mukaan lukien kansainvälisen verkkokaupan palvelukokonaisuudet. Pietarin suuralueen hyvä saavutettavuus laajentaa alueella toimivien markkinapotentiaalia merkittävästi. Tehdään yhteistyötä logistisen sujuvuuden eteen. KORVATAAN ALLA OLEVALLA
- *Tiivistetään yhteistyötä EU-ulkorajamaiden ja -maakuntien kanssa erityisesti Itämeren alueella. Kehitetään uusia ratkaisuja elinvoiman lisäämiseksi, strategista yhteistyötä ja EU-alueen sisäistä yhteistoimintaa mm. hankkeiden muodossa.*

- Panostetaan asiakaslähtöiseen yritys- ja kasvupalveluiden kokonaisuuteen, jossa toimijoiden eri roolit ovat selkeät ja yhteistyö sujuvaa. Tavoitteena on, että apua on sujuvasti saatavilla ja alueellinen kattavuus toteutuu.
- Hyödynnetään kansalliset ja kansainväliset tukiverkostot, kuten kansainväliset kauppamarit, Team Finland, Business Team for Russia ja FinnCham. Tavoitellaan Business Finland ja erilaisia EU-rahoituksia, kuten InvestEU ja Horizon sekä Green Deal rahoituksia kansainvälisesti vetovoimaisen elinkeinokeskittymän rakentumiseksi.
- Oppilaitosten keskinäistä sekä erilaisten alueen toimijoiden kanssa tehtävää yhteistyötä syvennetään uusien liiketoimintamahdollisuuksien syntyyn ja kaupallistamiseen perustavassa kehittämistyössä, joka nojaa vahvasti yritysten tarpeisiin.

Osaamisen ja osaajien saatavuus sekä sujuva siirtymä opinnoista työelämään

- Oppilaitokset ja elinkeinoelämä tekevät yhteistyötä osaamisen kasvattamiseksi tarvelähtöisesti sekä panostavat saavutettavaan koulutustarjontaan.
- Huomioidaan työn ja työelämän muutokset ja niiden tarjoamat mahdollisuudet. Edistetään organisaatioissa ketteriä kokeiluja elinikäisen oppimisen ja osaamisen päivittämisen tueksi. Panostetaan työhyvinvointiin ja laadukkaaseen johtamiseen vetovoimatekijänä.
- Turvataan maakunnan oppilaitosten strategiset toimintaedellytykset ja mahdollisuudet monipuolisen koulutustarjonnan järjestämiseen. Etelä-Karjala tarjoaa laadukkaan koulutuspolun varhaiskasvatuksesta jatko-opintoihin, ja eri kouluasteiden yhteistyö peruskoulusta korkeakouluun toimii mutkattomasti.
- Edistetään korkea-asteen koulutustarjonnan laajentumista ja yhteiskunnallisten aineiden koulutuksen saavutettavuutta maakunnassa.
- Alueen ulkopuolelta maakuntaan tulevat koti- ja ulkomaiset opiskelijat (erit. korkeakoulukampus) ja nuoret tunnustetaan alueen voimavaraksi, ja heidän integroitumistaan eteläkarjalaisiksi ja suomalaiseen yhteiskuntaan tuetaan. Tuetaan opiskelijoiden kiinnittymistä Etelä-Karjalaan ja alueen yrityksiin opiskelijoiden ensimmäisistä kesätöistä lähtien.
- Edistetään osaajien työperäistä maahanmuuttoa ja tuetaan heidän perheitään sijoittautumisessa alueelle riittävällä yhden luukun periaatteella toteutettavalla palvelutarjonnalla.
- Edistetään teknologiapainotteisten yritysten ja TKI-toimintojen sijoittautumista maakuntaan tukeutuen korkeakoulukampuksen osaamispääomaan.

Yrittäjyysilmapiiri ja yhteiskehittäminen

- Etelä-Karjalan ilmapiiriä kehitetään entistä yritysystävällisemmäksi. Lisätään yrittäjien ja kunnallishallinnon välistä vuorovaikutusta sekä ymmärrystä toimintatapojen sujuvoittamiseksi.
- Yrittäjyysmyönteinen koulu ja muut toimijat tukevat ja kannustavat lapsia ja nuoria yrittäjyyteen sekä yrittäjämäiseen ajatteluun kasvamisessa.
- Yrityspohjan vahvistamiseksi ja monipuolistamiseksi tuetaan aloittavien ja toimivien yritysten merkittävästi liiketoimintaa kasvattavia investointi- ja kehittämishankkeita.
- Panostetaan omistajanvaihdospalveluiden saatavuuteen. Avoimet verkostot auttavat toiminnalleen jatkajaa etsiviä yrittäjiä kohtaamaan potentiaaliset jatkajat.
- Matalan kynnyksen yrityskummi- ja yrityshautomotoiminta tavoittaa potentiaaliset yrittäjät, tukee yksilöllisesti heidän valmiuksiaan ryhtyä yrittäjiksi ja parantaa olemassa olevien yritysten edellytyksiä menestyvään yritystoimintaan.
- Edistetään pk-yritysten keskinäistä tiedonvaihtoa ja verkottumista toiminnan uudistamiseksi sekä yhteistyön vahvistamiseksi.
- Hyödynnetään julkisen sektorin investoinnit ja hankinnat kasvualustana yrityksille, jotta ne luovat mahdollisuuksia referenssejä synnyttäviin kokeiluihin.

- Otetaan yritykset ja elinkeinoelämä mukaan maakunnan keskeisten vetovoimakohteiden suunnitteluun sekä toteutukseen etupainotteisesti.
- Laajennetaan innovatiivisten sekä kestävien julkisten hankintojen osaamista maakunnalliseksi. Tuetaan yhteiskehittämistä vuorovaikutteisoin hankinnan menetelmin, kuten käynnistämällä oikea-aikaisia markkinavuoropuheluita.
- Huomioidaan yhteiskunnallisen yrittäjyyden ja yleishyödyllisten yritysten erityispiirteet sekä hyödynnetään mahdollisuudet toiminnan kehittämiseksi maakunnassa.
- Tuetaan maaseutualueiden yritystoiminnan monipuolistamista. Maaseutuyrittäjyyden kehittämisen painopisteitä ovat matkailu-, hyvinvointi- ja elintarvikeyrittäjyys, vapaa-ajan asukkaiden palvelut sekä biotalouteen liittyvä yritystoiminta, kuten metsäpalvelut, bioenergia ja puun jatkojalostus.

Uudistuva teollisuus ja kasvuyrittäjyys (TKI-painotukset, ÄES)

- Vahvistetaan elinkeinoelämän uudistumista, osaamis pohjaista yrittäjyyttä ja yritysten kasvua edistävää maakunnallista palvelukokonaisuutta.
- Tuetaan alueen oppilaitosten ja pk-yritysten kasvuun tähtäävää sekä innovaatio- ja ennakoitiosaamista edistävää verkottumista.
- Tavoitellaan kasvuhakuisten startup-yritysten kiinnittymistä Etelä-Karjalan innovaatio-ekosysteemiin sekä kansainvälisiin arvoverkostoihin. Tuetaan teknologian kaupallistamisosaamisen kehittämistä. Maakunnan innovaatiotoiminnan tuottoa yrityksiksi vahvistetaan tehostamalla palvelutarjontaa polulla ideasta innovaatioksi.
- Panostetaan alueelliset erityispiirteet huomioivaan älykkääseen, kestävään ja resurssivii saaseen teolliseen toimintaan. Erityisenä painoituksena ovat uudet teolliset tuotantomenetelmät ja prosessit sekä kierto- ja biotalouden teollisen mittakaavan ratkaisut, joissa on potentiaali skaalautuvalle liiketoiminnalle.
- Hyödynnetään rohkeasti teollisen ICT:n mahdollisuuksia (datan kerääminen ja hyödyntäminen, digitaaliset kaksoiset, koneoppiminen, esineiden internet, kyberturvallisuus) liiketoiminnassa sekä toimialojen uudistamisessa.
- Yhdistetään teknologista ja kaupallista osaamista sekä ennakoitiosaamista kestävästi uusien liiketoiminta-alueiden tunnistamiseksi ja kasvattamiseksi.
- Tuetaan digitaalisen osaamisen vahvistumista, digitaalista saavutettavuutta sekä ylikunnallista yhteistyötä alueellisen digitaalisen osaamiskeskittymän ja EDIH⁵-toiminnan kautta.

Indikaattorit

- Aloittaneet ja lopettaneet yritykset
- Etelä-Karjalan yrittäjyysilmapiiri (*Kuntabarometri joka toinen vuosi*)
- Yritysten kasvu- ja investointihalukkuus (*Pk-barometri*)
- Koulutustasoon/osaamiseen liittyvä mittari (*tarkentuu*)
- Etelä-Karjalaan asettuvien LUTin ja LABin valmistuvien opiskelijoiden määrä
- Rakennerahasto- ja maaseutuohjelman tuella aikaansaadut uudet yritykset ja uudet työpaikat (Ohjelmaindikaattorit)
- Rakennerahastovaroin rahoitettaviin TKI-hankkeisiin osallistuneiden yritysten määrä (Ohjelmaindikaattorit)
- Tuote- tai prosessi-innovaatioita toteuttavat pk-yritykset (ohjelmaindikaattori)
- Alueelliseen innovaatioekosysteemiin syntyy uusia liiketoimintavetoisia teemaverkostoja Greenreality Network -konseptin mallin mukaisesti. (ÄES mittari)

⁵ EDIH – European Digital Innovation Hub <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/activities/edihs>

5.4 Ympäristövastuullinen eKarjala

#uusinajattelijat

Etelä-Karjalassa ollaan **uusinajattelijoina**. Maakuntaa kehitetään vastuullisesti ja kestävästi. Luonnon ympäristö nähdään arvokkaana pääomana, josta huolehditaan yhdessä. Alueen luonnonvarojat ovat esimerkiksi metsät, kaivannaiset ja laajat vesistöt, etenkin Saimaa saarineen ja maisemineen. Luonnon tarjoamien mahdollisuuksien hyödyntäminen vaatii enenevässä määrin erilaisten käyttötarkoitusten harkittua yhteensovittamista. Maakunnassa tulee tiedostaa monimuotoisen luonnon ja sen tuottamien ekosysteemipalveluiden merkitys ihmisten hyvinvoinnille, taloudelle ja esimerkiksi ilmastonmuutokseen sopeutumiseen. Maakunnan vesienhoitoa edistetään aktiivisesti Kaakois-Suomen vesienhoidon toimenpideohjelmalla toteuttaen ja pyritään siihen, että maakunnan pinta- ja pohjavedet ovat vuoteen 2027 mennessä pääasiassa hyvässä tai erinomaisessa tilassa.

Hiilineutraaliuuteen tähtäävänä Hinku-maakuntana Etelä-Karjala on sitoutunut kaikessa toiminnassaan ja merkittävässä päätöksenteossaan ottamaan ilmastonäkökulman huomioon. Maakunnassa tehdään hillintätoimia ja linjauksia, joilla sitoudutaan vähentämään toimintojen kasvihuonekaasupäästöjä. Lisäksi vaikutetaan alueen toimijoihin (ml. asukkaat ja vapaa-ajan asukkaat) siten, että alueen kasvihuonekaasupäästöjen vähentämistä tavoitellaan yhdessä. Samalla vahvistetaan maakunnan hiilivarastoja ja hiilinielujat. Ilmastotyöhön kehitetään mittareita, jotka konkretisoivat taloudellisia hyötyjä. Suunnittelua tehdään pitkäjänteisesti siten, että vuoden 2030 hiilineutraaliutta pidetään vain välitavoitteena sitä seuraavalle hiilinegatiivisuuden ajalle.

Alueellisena erityispiirteenä on monipuolinen metsäteollisuuden keskittymä, jossa kehitetään biopohjaisia ratkaisuja perinteisemmän tuotannon ohella. Alaan liittyy myös erilaisten arvoketjuun kytkeytyvien yritysten toimintoja, jotka ovat laajentuneet osin myös muille toimialoille. Tuotannon lisäksi Etelä-Karjalaan on sijoittunut myös merkittäviä suuryritysten tutkimustoimintoja. Mittavat teolliset sivuvirrat tarjoavat potentiaalia kiertotalousratkaisuille. Tähän kehittämiskokonaisuuteen liittyy myös alueen kaivannaisteollisuutta sekä teknologiayrityksiä. **Alueellisia voimavaroja ovat esimerkiksi korkeakoulujen osaamispääoma, prosessiteollisuuden arvoverkoston monenlainen osaaminen sekä yhteistyömahdollisuudet EU:n ulkorajalla.** OK

Ympäristövastuullisen eKarjalan toteuttamisessa nojataan vahvasti LUT-yliopiston energia- ja ympäristöosaamiselle sekä maakunnassa jo pitkään tehdylle työlle, jossa tavoitellaan sekä ratkaisuja ilmastonmuutoksen ongelmiin että uutta elinvoimaa Etelä-Karjalaan. Tunnustus tehdylle työlle on esimerkiksi Lappeenrannan kaupungin Green Leaf -voitto vuonna 2020. Green Leaf on Euroopan komission myöntämä palkinto, jolla nostetaan esiin vihreitä edelläkävijäkaupunkeja Euroopassa. Hiilineutraaliuden sekä kiertotalouden maakunnallisia tiekarttoja viedään maakunnassa käytäntöön laajalla toimijarintamalla, joka kattaa niin yksittäiset kansalaiset kuin yritykset ja kuntaorganisaatiot. Hankeverkostojen ohella maakunnassa on toiminut ympäristö- ja energia-alan uusien ratkaisujen edistämiseksi jo ~~reilu~~ **reilu** 10 vuotta yritysveltoinen Greenreality Network -verkosto ja -kumppanit.

Innovaatioympäristön kehittämisen näkökulmasta älykkäässä erikoistumisessa panostetaan erityisesti julkisen sektorin ja muiden toimijoiden investointien hyödyntämiseen kokeiluympäristönä ja kehitysalustana kaupallista potentiaalia omaaville teknologisille ratkaisuille (demonstraatioalustat yrityksille, innovatiiviset julkiset hankinnat ja kokeiluympäristöinä toimiva TKI-infra) sekä sähköistämisen osaamiskeskittymän vahvistamiseen. Toimijoiden valmiuksia kansainvälisen rahoituksen hakemiseksi vahvistetaan, jotta EU-rahoituksilla voidaan edistää liiketoiminnan syntä TKI-toiminnasta sekä mataloittaa kynnystä yksityisille investoinneille.

Kehittämistavoitteet

Hiilineutraali maakunta kokeilualustana ilmastovaikuttaville ratkaisuille

- Uusia, kansainvälisesti kiinnostavia energiaratkaisuja testataan ja kokeillaan maakunnassa, joka saavuttaa pilotointialueena kansainvälistä tunnettuutta sekä kasvattaa hiilikädenjälkeään⁶.
- Edistetään uusiutuvan energian tuotantoa (mm. biokaasu, tuulivoima, aurinkoenergia, syvälämpö ja keskisyvät lämpökaivot, hukkalämpö ja teollisen luokan lämpöpumput), vähäpäästöisten energiaratkaisujen käyttöönottoa sekä kartoitetaan alueita laajamittaiselle aurinko- ja tuulivoimatuotannolle.
- Energiatohokkaita ja energiaa säästäviä ratkaisuja hyödynnetään enenevässä määrin yrityksissä, julkisissa tiloissa ja kodeissa sekä uudis- ja korjausrakentamisessa.
- Maakuntaan tehdään energia- ja ympäristöjärjestelmiin liittyviä merkittäviä investointeja.
- Pk-yritysten ympäristöosaamista ja -vastuullisuutta nostetaan liittyen muun muassa materiaali- ja energiatohokkuuteen sekä puhtaisiin teknologioihin.
- Tuetaan Etelä-Karjalan asukkaita ja pk-yrityksiä ilmastotoimenpiteissä. Edistetään neuvonnalla, viestinnällä ja kaikenikäisille ihmisille suunnatulla ympäristökasvatuksella kestäviä elämäntapoja ja kehitetään vähäpäästöisiä vaihtoehtoja.
- Edistetään arjen matkaketjujen vähähiilisyyttä ja lähiliikuntaa tukeutuen kattaviin kevyen liikenteen reitistöihin sekä päästöttömiin kulkumuotoihin (mm. kävely, pyöräily).
- Edistetään hiilidioksidin talteenottoa, hiilinielujen toteuttamista ja alan TKI-toimintaa.
- Edistetään maakunnallisen ja monialaisen ilmastomuutokseen sopeutumissuunnitelman laatimista.
- Edistetään vähähiilistä rakentamista esimerkiksi hiilibudjetoinnin tai muuntojoustavuuden avulla.

Kestävä luonnonvarojen käyttö, bio- ja kiertotalous

- Edistetään uusien biotaloustuotteiden kehittämistä ja hyödynnetään alueen metsäteollisuuden arvoketjun osaaminen.
- Uusia liiketoimintamahdollisuuksia etsitään metsien virkistyskäytöstä ja aineettomista palveluista.
- Edistetään hiilivarastoina toimivien tuotteiden käyttöä, mm. puun käytön lisäämistä rakennetussa ympäristössä. Edistetään luonnonvarojen kestävää käyttöä.
- Tuetaan uusien teollisten kiertotalouteen pohjautuvien materiaalien kehittämistä ja uutta liiketoimintaa synnyttäviä hankekokeiluja. Erytisenä painotuksena erilaisten teollisuuden sivuvirtojen hyödyntäminen raaka-aineena.
- Panostetaan suuryrityksiä, pk-yrityksiä, sekä tutkimus- ja koulutusorganisaatioita yhdistävien merkittävien kehittämisalustojen synnyttämiseen.
- Edistetään Lappeenrannan Kukkuroinmäen kiertotalousalueen toimimista monipuolistuvana uudelleenkäytön ja kierrätyksen maakunnallisena pilotointialueena.
- Ylläpidetään Lappeenrannan vedenhankinnan toimintavarmuutta ja raakavesilähteiden laatua.
- Mahdollistetaan Lappeenrannan uuden jäteveden puhdistamon kokeiluympäristö.
- Elintarvikeketjun kehittämisessä tehdään yhteistyötä, jossa reagoidaan kulutustottumusten muutoksiin, ilmastovaikutusten huomioimiseen ja tartutaan digitalisaation avaamiin mahdollisuuksiin. Tuotekehityksessä hyödynnetään paikallista ruokakulttuuria, perinteitä ja tutkimustietoa.

⁶ Hiilikädenjälki kuvaa ilmastohyötyä eli päästövähennysvaikutusta

Monimuotoinen luonto ja laadukkaat vesivarat

- Lisätään kansalaisten luontokontakteja sekä ymmärrystä luonnon merkityksestä terveydelle ja hyvinvoinnille. Hyödynnetään luontoa oppimisympäristönä systemaattisesti.
- Hyödynnetään Saimaata ja maakunnan muuta järvi- ja jokiluontoa kestävästi palvelujen tuottamisessa.
- Virtavesien ja muiden vesistöjen kunnostamista jatketaan Hiitolanjoen esimerkin siivittämänä.
- Pien-Saimaan vedenlaadun parantamista jatketaan kärkihankkeena Kutilan kanava
- Panostetaan turvetuotannosta poistuvien suoalueiden ennallistamiseen ja kestävään käytötarkoituksen muutokseen.
- Maakunnan moninaisten vesistöjen ja pohjavesien tilaa ylläpidetään ja parannetaan toteuttamalla Kaakkois-Suomen vesienhoidon toimenpideohjelmaa ja huomioimalla vesistövaikutukset ennakoivasti kaikessa toiminnassa.
- Kalataloutta ja järvikalojen hyödyntämismahdollisuuksia kehitetään kestävästi ja monipuolisesti. Pidetään huoli norppakannan hyvinvoinnista ja kasvusta.
- Edistetään yhteistyössä kuntien, maanomistajien ja muiden tahojen kanssa ylimaakunnallisen kansallispuiston perustamista Haarikko–Saarijärvi-alueelle.
- Tehdään uusia avauksia kaupunkiympäristön hyödyntämisessä luonnon monimuotoisuuden ja samalla ihmisten hyvinvoinnin lisäämiseksi (esim. monimuotoisuuspuistot, niityt, terveyst metsät).
- Huolehditaan monimuotoisuuden kannalta tärkeiden elinympäristöjen ja ekologisten yhteyksien säilymisestä sekä kulttuuriympäristöjen arvoista ja kestävydestä (arkeologinen kulttuuriperintö, rakennusperintö ja maisema).
- Edistetään maakunnan ja valtakunnan rajat ylittävää yhteistyötä luonto- ja ilmastoasioissa.

Vihreän siirtymän edelläkävijyys (TKI-painotukset, ÄES)

- Vihreän sähköistämisen TKI-toiminnasta synnytetään uutta liiketoimintaa alueelle sekä vahvistetaan alan kansainvälistä verkottumista. Viitekehyksenä toimii erityisesti Lappeenranta–Imatra-kaupunkiseudun ekosysteemisopimus, jonka keskeiset kehittämiskohteet ovat:
 - Energiatehokkaat sähkökäytöt
 - Hiilineutraalien synteettisten polttoaineiden tuotantomenetelmät (P2X)
 - Älykkäät ja kulutusjoustavat sähköverkot ja kiinteistöt
 - SMR-pienreaktoriekosysteemin rakentaminen
 - Kansallisen ja kansainvälisen yhteistyön vahvistaminen (läpileikkaava)
 - Alueellisen vihreän sähköistämisen ekosysteemin⁷ edistäminen (läpileikkaava)
- Tuetaan vetytalouteen liittyvää teknologian kehitystyötä, TKI-investointeja ja kokeilutoimintaa, jotka tukevat alan osaamisen ja uusien ratkaisujen kaupallistumista sekä teollisten investointien sijoittautumista maakuntaan. Tavoitteena on, että maakunta tunnustetaan vetytalouden kehittämisen osaamiskeskittymänä.
- Tehdään maakunnallista, ylimaakunnallista ja kansainvälistä TKI-yhteistyötä hiilineutraalin Etelä-Karjalan edistämiseksi. Toimintaa kohdennetaan erityisesti nopeita päästövähennyksiä tuottaviin ratkaisuihin, jotka kohdentuvat mm. rakentamiseen ja rakennusten käyttöön sekä liikennejärjestelmän kehittämiseen.
- Kehitetään vihreän edelläkävijyyden startup-yrittäjyyttä sekä hautomotoimintaa.

⁷ Alueen elinkeinoelämäälähtöinen sähköistämisen osaajayhteisö, joka kokoaa erilaisia toimijoita yhteiseen kehittämiseen. Tämän tyyppistä toimintaa alueella ilmentää Greenreality Network kumppaneineen.

- Panostetaan pk-yritysten ympäristöasioihin ja kestäväan liiketoimintaan liittyvään osaamiseen sekä kestävien ratkaisujen tarjoamiseen markkinoille.
- Hyödynnetään alueen mahdollisuuksia toimia pilotointialustana ilmastonmuutokseen sopeutumiseen liittyville potentiaalisille innovaatioille.

Indikaattorit

- Uusiutuvien energianlähteiden osuus tuotannosta
- Toimialakohtaiset ilmastopäästöt (erit. liikenne ja asuminen)
- Ympäristöteknologia-alan liikevaihto
- Yhdyskuntajätteiden hyödyntämistä
- Puuston määrän kehitys
- Vesistöjen ja pohjavesien ekologinen luokitus
- Business Finland ja Horizon -rahoituksen saanto Etelä-Karjalaan (*ÄES-mittari*)
- Verkostojen ja innovaatioekosysteemien kehittämät innovaatiot, tuotteet ja palvelut (*ÄES-mittari, ohjelmaindikaattori*)

5.5 Vilkasliikkeinen eKarjala

#pelinrakentajat

Etelä-Karjalassa ollaan muutoksien ja niistä nousevien mahdollisuuksien äärellä. Vilkasliikkeiset karjalaiset **pelinrakentajat** osaavat tarttua tilaisuuteen sekä myös nykäästä kaveria hihasta tai ruopatella tuntemattomien kanssa. Etelä-Karjalan rajahistoriaan ja karjalaisuuteen nojaavalle kulttuuriperinnölle on leimallista monikulttuurisuus ja kansainvälisyys. Olemme ylpeitä kotimaakunnastamme, mutta suhtaudumme vieraanvaraisesti, arvostaen ja avarakatseisesti matkailijoihin ja uusiin asukkaisiin. Muuttajat, maahanmuuttajat ja opiskelijat otetaan eteläkarjalaisen yhteisön jäseniksi.

Yhdessä tekeminen on nykyisten eteläkarjalaisten vahvuus. Yhdessä onnistumme ja yhdessä toimien syntyvät parhaat ideat sekä saadaan aikaan tarvittavia muutoksia. Me-hengen ja muutosten myönteisyyden vahvistaminen lisää hyvinvointia⁸ sekä maakunnan veto-, pito- ja elinvoimaa. Etelä-Karjala on pieni maakunta ja yhdessä saamme aikaan määräämme enemmän. Yhdessä toimimme myös naapurimaakuntien kanssa, mistä on jo hyvää näyttöä Saimaa-ilmiö 2026 -hankkeesta. Savonlinnasta ei tullut vielä tällä kertaa Euroopan kulttuuripääkaupunkia, mutta neljä Itä-Suomen maakuntaa ovat päättäneet yhdessä kääntää tarinansa suunnan eikä entiseen ole enää paluuta. Saimaa-ilmiön puitteissa Saimaan maakunnissa vietetään vuorovuosina kulttuurin unelmavuotta. Lappeenrannan kulttuurin unelmavuosi on 2024.

Saimaa ja Venäjän läheisyys luovat **luo** kasvupotentiaalia palveluille ja matkailulle. Saimaa Geoparkista tuli keväällä 2021 UNESCO Global Saimaa Geopark. Itä-Suomen maakuntien joukolla valmisteltu Saimaa-ilmiö 2026 eli Savonlinna Euroopan kulttuuripääkaupungiksi vuonna 2026 -hanke toimi ja toimii myös jatkossa yhteistyön siivittäjänä sekä elämänlaatua ja näkyvyyttä parantavan kulttuurin voiman esille nostajana. Samaa voimaa on matkailun Saimaa-sopimuksen mukaisessa yhteistyössä Etelä-Savon maakunnan ja pohjoissavolaisen Varkauden kaupungin kanssa. Meillä on tavoitteellisia risteily- ja pyöräilymatkailun kehittämishankkeita sekä Imatralle

⁸ Hyvinvoinnin osatekijät jaetaan yleensä kolmeen ulottuvuuteen: terveyteen, materiaaliseen hyvinvointiin sekä koettuun hyvinvointiin tai elämänlaatuun. Hyvinvointi-käsite viittaa suomen kielessä sekä yksilölliseen hyvinvointiin että yhteisötason hyvinvointiin. Yhteisötason hyvinvoinnin ulottuvuuksia ovat mm. elinolot, työllisyys ja työolot sekä toimeentulo. Yksilöllisen hyvinvoinnin osatekijöiksi taas luetaan sosiaaliset suhteet, itsensä toteuttaminen, onnellisuus ja sosiaalinen pääoma.

sijoittuvan erä- ja luontokulttuurimuseon suunnittelu. Edellä kerrotut hankkeet vahvistavat myös alueen yleistä elinvoimaa, koska yritysten ja asukkaiden sijoittumista ohjaavat kovat ja pehmeät vetovoimatekijät⁹, jotka lisäävät maakunnan vetovoimaa. Saimaan brändiarvo onkin ääretön ja Saimaan ympärille rakentuva luontomatkailu nosteessa.

Kulttuuri lisää tutkitusti hyvinvointia ja osallisuutta. Kuntien uusi kulttuuritoimintalaki sekä Saimaa-ilmio 2026 -hankkeessa tuotetut Etelä-Karjalan ja Itä-Suomen kulttuuristrategiat toimivat ohjenuorinamme, kun viemme kulttuuria turuille ja toreille kaikkien koettavaksi. Kulttuurissa uusinajattelu merkitsee rohkeutta katsoa omia kengänkärkiä kauemmaksi. Se on rohkeutta investoida uutta luovaan ajatteluun, kokeilla mahdolltomia, oppia epäonnistumisista ja iloita onnistumisista – myös toisten. Se on myös ennakkoluulotonta valmiutta yhteistyöhön. Kulttuuri kietoutuu kaikkien: elämäntapaamme, kieleemme, ruokaamme, juhliimme, työhömme, arkeemme ja siihen, miten tulkitsemme ympäristöämme. Kulttuuri palvelee, osallistaa, hoitaa ja kasvattaa, kehittää ja houkuttelee, kutsuu ja kuljettaa sekä työllistää. Tästä kaikesta otamme jatkossa entistä enemmän irti kotimaakuntamme kehittämisessä.

Tavoitteena on aktiivisten, osallistuvien, kulttuurista voimaa ammentavien ja liikkuvien ihmisten maakunta. Siinä hyödynnetään asukkaiden osaamista. Vuorovaikutteinen suunnittelu ja asukkaiden osallistaminen ideointiin, päätöksentekoon ja toimintaan vahvistavat yhteisömme resilienssiä sekä palvelujen ja elävien taajamien ja kylien säilyttämistä. Yritysten sekä kolmannen ja neljännen sektorin toimeliaisuus lisää maakunnan elinvoimaa. Ne tarjoavat asukkaille työtä ja toimeentuloa sekä mielekästä vapaa-ajan toimintaa, mikä kartuttaa sosiaalista pääomaa. Viranomaisten ja julkisen sektorin tehtävä on olla toiminnan mahdollistaja ja kannustaja sekä tarjota asukkaille auttava käsi ja olkapää, johon voi tarvittaessa nojata.

Saimaa on yksi maailman hienoimmista järvialueista ja meidän erityinen erottumistekijämme ja markkinoinnin kulmakivi. Saimaa rakentaa mielikuvaa Etelä-Karjalasta sekä maakunnan ulkopuolella että maakunnassa. Se on identiteettimme perusta, mutta myös liikkumis- ja toiminta-alusta, jonka varaan eteläkarjalan elämisen laatu ja nousussa olevan Saimaan matkailun kehitys rakentuvat. Matkailun kehittämisessä on siirrytty infrastruktuurin rakentamisesta liikunta-, hyvinvointi-, terveys-, luonto- ja kulttuurimatkailun palvelutuotantoon sekä palvelupakettiin tehden yhteistyötä maakunnan sisällä sekä ylimaakunnallisesti. Matkailua kehitetään Saimaan matkailustrategian (hyperlinkki) tavoitteiden ja Saimaa-sopimuksen¹⁰ mukaisesti. Ylimaakunnallista yhteistyötä tehdään myös koko Visit Finlandin Lakeland-suuralueella. Kansainvälisesti haetaan uusia yhteistyösuuntia Venäjä-yhteistyön tilalle, sekä kansainvälisesti muun muassa Pietarin kanssa. Hyvän kehittämisalustan muodostavat UNESCO Global Saimaa Geopark, Imatralle sijoittuva Erä- ja luontokulttuurimuseo sekä Saimaan norppasaaristolle tavoiteltava UNESCO:n maailmanperintöstatus.

Esimerkki teemoitetusta kuvasivusta, joita tulee lopulliseen julkaisuun.

Älykkään erikoistumisen puitteissa panostetaan erityisesti alueen matkailu- ja kulttuurialojen pk-yritysten liiketoiminnan kehittämiseen ja elämystalouden palvelutarjonnan monipuolistamiseen. Tätä edistetään erityisesti verkostojen ja osaamisen vahvistamisella sekä yritysten innovaatiotoiminnan tukemisella. Innovaatioympäristön kehittämisen näkökulmana on palveluliiketoiminnan

⁹ Kovat vetovoimatekijät liittyvät mm. alue- ja paikallistalouden kehitykseen, työllisyyteen, työpaikka- ja koulutustarjontaan, innovaatio- ja osaamiskeskittymiin sekä yritysilmastoon. Pehmeät vetovoimatekijät tarkoittavat mm. alueen ilmapiiriä, tunnelmaa, tarinaa, identiteettiä, historiaa, tapahtumia, elämyksiä sekä kulttuuri- ja vapaa-ajanpalveluja, kuten museoita ja kaupunkipuistoja. Vetovoimatekijöiden rinnalla vaikuttaa alueen sijainti.

¹⁰ Etelä-Savon ja Etelä-Karjalan maakuntien liitot sekä Lappeenrannan, Mikkelin, Savonlinnan, Imatran ja Varkauden kaupungit allekirjoittivat loppuvuodesta 2019 Saimaa-sopimuksen, jonka tavoitteena on ylimaakunnallisesti edistää Saimaan matkailualueen nousua Suomen kolmen merkittävän matkailualueen joukkoon Lapin ja pääkaupunkiseudun rinnalle.

skaalaus ja monipuolistaminen TKI-toiminnan avulla. Kansainvälisyyden osalta tavoitteena on toimijoiden kytkeytyminen eurooppalaisiin elämystalouden kehittämisverkostoihin tähdäten EU-rahoituksen sekä tunnustusten laajempaan hyödyntämiseen maakunnassa (mm. Culture Europe). Aasia-osaamiskeskittymän ja muiden kansainvälisten yhteistyömuotojen alueelle houkuttelemia henkilöitä sitoutetaan elämystalouden edistämiseen ja alueen asukkaiden kulttuuriosaamisen monipuolistamiseen. Etelä-Karjalassa pyritään hyödyntämään myös kansalaiskehittämisen yhteistyömahdollisuuksia EU-ohjelmissa.

Kehittämistavoitteet

Muutosmyönteisyyden ja me-hengen lisääminen

- Kannustetaan asukkaita, järjestöjä ja muita toimijoita maakunnan kehittämiseen ja vuorovaikutteisten toimintatapojen lisäämiseen. Tuetaan yhdessä tekemistä ja osaamisen jakamista yli organisaatio- ja osaamisalojen.
- Valitaan vuosittain vuoden uusinajattelijaksi ja edistetään uusinajattelua kansalaistaitona.
- Asukkaille, erityisesti opiskelijoille ja nuorille aikuisille, varmistetaan vaikuttamismahdollisuuksia, jotta maakunnasta saadaan entistä vetovoimaisempi opiskelu- ja työssäkäyntialue. Maakuntaohjelmakauden aikana järjestetään maakunnallinen nuorten vaikuttamispäivä toimijoiden yhteistyönä.
- Panostetaan monipaikkaisuuden trendin hyödyntämiseen ja edistetään asukkaiden sijoittautumista laadukkaaseen elinympäristöön tarjoavaan maakuntaan.
- Edistetään kaikkien maahanmuuttajien ja erityisesti kansainvälisten opiskelijoiden kotouttamista sekä sitouttamista Etelä-Karjalaan. Varmistetaan maakunnallisesti saavutettava ja tunnettu yhden luukun monialainen maahanmuuttajapalvelu julkisen sektorin toimijoiden yhteistyönä.
- Julkiset toimijat tunnistavat roolinsa mahdollistajana sekä kehittävät ja kokeilevat organisaatio- tai toimialarajoja ylittäviä toimintatapoja ja palveluja.
- Julkiset toimijat kehittävät asukaslähtöisiä toimintatapoja ja vaikuttamisen mahdollisuuksia sekä tukevat osallisuuden kokemuksen muodostumista. Ne kannustavat asukkaita osallistumaan esimerkiksi kaavoitukseen ja asuinalueiden kehittämiseen.
- Vahvistetaan asukkaiden digiosallisuutta ja -osaamista, palveluiden digitaalista saavutettavuutta ja tarjontaa.

Kulttuurista elin- ja lumovoimaa sekä hyvinvointia

- Hyödynnetään Saimaa-ilmiön eteen tehty työ systemaattisesti ja panostetaan Lappeenrannan kulttuurin unelmavuoden 2024 valmisteluun sekä toteuttamiseen alueellisena kulttuurin juhlavuotena.
- Viedään riittävästi resursoidusti eteenpäin Saimaa-ilmiötä sekä Itä-Suomen kulttuuristrategiaan kirjattuja tavoitteita, joissa tunnustetaan kaupunki/kunta alustana, tunnustetaan ja tunnustetaan kulttuurin merkitys ja mahdollisuudet sekä nähdään itäsuomalaisen yhteistyön merkitys ja mahdollisuudet.
- Vahvistetaan Etelä-Karjalan maakunnan identiteettiä korostamalla kulttuuria, luonnon- ja kulttuuriympäristöä sekä kulttuuriperintöä. Tutustuminen kotiseutuun alkaa päiväkodissa ja jatkuu läpi koulutuspolun. Varmistetaan lasten kulttuurikeskus Metkun toiminnan resursointi. Kehitetään kasvatustoimen läpileikkaavaa maakunnallista toimintamallia luontoympäristöön liittyen.
- Hyödynnetään maakunnan luontoa, kulttuuria ja taidetta, kulttuuriympäristöä ja kulttuuriperintöä sekä liikunta- ja urheilupaikkoja asukkaita ja matkailijoita kiinnostavan palvelutuotannon lisäämisessä sekä kolmannen sektorin toiminnan kehittämisessä. Hyödynnetään paikalliseen luontoympäristöön ja kulttuuriin tukeutuva Saimaa-ilmiön yhteydessä konseptoitu ylimaakunnallinen The Art of Living -ajattelu.

- Merkitään maakunnan kiinnostavat kohteet selkeästi, jotta ne on helppo löytää konkreettisesti ja digitaalisesti. Panostetaan laadukkaaseen luontoretkeilyreitistöön.
- Varmistetaan kulttuurin saatavuus ja ostettavuus erilaisessa elämäntilanteessa oleville asukkaille. Se edellyttää muun muassa harrastusmahdollisuuksia, kulttuurielämyksiä tarjoavia kulttuurilaitoksia, matalan kynnyksen tarjontaa ja digitalisaation hyödyntämistä. Kulttuuriin pitää pystyä törmäämään myös pyytämättä ja huomaamatta.
- Vahvistetaan kulttuuripalvelu- ja tapahtumatuotannon toimintaedellytyksiä kehittämällä edelleen maakunnallista tapahtumakalenteria, sujuvoittamalla tapahtumajärjestämisen lupaprosesseja ja mahdollistamalla julkisten tilojen hyödyntäminen. Panostetaan tätä tukevan osaamisen kehittämiseen erityisesti julkisella sektorilla. Kehitetään kansallisesti ja kansainvälisesti vetovoimaisia tapahtumia.
- Kulttuuri- ja taidepohjaiset hyvinvointipalvelut ovat osa uuden hyvinvointialueen palvelukokonaisuutta. Lisätään Kaiku-kortin käyttömahdollisuuksia ja ulotetaan palvelu maakunnalliseksi.
- Luovan osaamisen voimaa vahvistetaan tukemalla monialaisesti yhteistyötä tekevien verkostojen toimintaa ja rakentumista. Kulttuuritila Nuijamies tunnistetaan luovaa taloutta kiihdyttävänä voimavarana ja samantyyppisten toimintamallien rakentumista tuetaan.
- Tunnistetaan liikunta-, urheilu- sekä muut tapahtumat maakunnallisena vetovoima- ja bränditekijänä. Kehitetään liikuntamatkailua ylimaakunnallisessa ja kansainvälisessä yhteistyössä.

Saimaan alueen matkailun kehittäminen

- Toteutetaan Saimaan matkailustrategian visiota: Saimaa tarjoaa ilmiömäistä aikaa. Tavoitteena on, että Saimaa on vuonna 2025 Suomen kolmen tunnetuimman matkailualueen joukossa. Alueen matkailutulo on kasvanut maan keskiarvoa enemmän ja matkailu on nykyistä ympärivuotisempaa. Kehitämme matkailua yhdessä asiakaslähtöisesti ja kestävästi.
- Matkailun kehittämisessä panostetaan Saimaan matkailustrategiassa tunnistettuihin kehittämiskohteisiin: yhteistyöhön, palvelutuotannon kehittämiseen sekä saavutettavuuteen ja ostettavuuteen konkreettisesti ja digitaalisesti.
- Matkailun kehittämisessä tukeudutaan myös olemassa oleviin ja suunniteltuihin kehittämissympäristöihin, joita ovat muun muassa vahvassa nosteessa oleva pyöräilymatkailun reittiverkosto, Ukonniemen liikuntamatkailukokonaisuus, Hiitolanjoki, UNESCO Global Saimaa Geopark, Erä- ja luontokulttuurimuseo, Alvar Aalto -kulttuurireitti ja muut kehitysmässä olevat Euroopan Neuvoston statusta hakevat kulttuurireitit sekä Saimaa-ilmiö-yhteistyö.
- Kulttuurimatkailutuotteita kehitetään osana muuta matkailun ja kulttuurin toimintaa siten, että eteläkarjalaiset kulttuurimatkailutuotteet ovat laadukkaita, asiakaslähtöisesti paketoituja ja helposti saatavilla. Kulttuurimatkailukohde voi toimia Kotkaniemen tavoin palveluiden kokoajana.
- Kehitetään Saimaan saavutettavuutta edistävää Lappeenrannan lentoliikennettä ylimaakunnallisessa yhteistyössä.
- Edistetään Kutilan kanavan toteuttamista.
- Kehitetään Vuoksen valtakunnallisesti arvokasta kulttuurimaisemaa sekä siihen tukeutuvaa palvelutuotantoa ja infrastruktuuria.

Elämystalouden vauhdittaminen (TKI painotukset, ÄES)

- Hyödynnetään omaleimaista kulttuuriperintöä ja ympäristöä kehitysalustana kansallisesti sekä kansainvälisesti vetovoimaisille elämystuotteille. Vertaisoppiminen ja yhteiskehittämisen ympäristöjen mahdollistaminen.

- Parannamme taiteen ja kulttuurin toimintaedellytyksiä, ylimaakunnallista yhteistyötä sekä kansainvälistymistä, jotta alueemme elinvoima, pitovoima ja lumovoima sekä hyvinvointi kasvavat ja mahdollisuutemme vaikuttavissa rahoitushauissa paranevat merkittävästi.
- Etelä-Karjalasta muodostetaan korkeakoulujen, taiteilijoiden ja kuntien yhteistyöllä hiilineutraalin (tai jopa hiilinegatiivisen) taiteen kokeilulaboratorio.
- Tuetaan matkailutarjonnan laajentamista ja syventämistä nojautuen alueellisiin vahvuuksiin sekä digitaalisuuden ja tiedolla johtamisen hyödyntämistä matkailutoimialan kehittämisessä.
- Tuetaan kestäväen ja kasvuhakuisen elämystalouden toimijoiden osaamisen kehittämistä sekä täydentävän osaamisen kiinnittymistä maakuntaan.
- Saimaan vesiliikenteen kokonaisvaltainen kestävä kehittäminen (muun muassa sujuvien matkaketjujen, puhtaiden käyttövoimaratkaisuiden käyttöönoton edistäminen sekä vesiliikenteen digitaaliset tukipalvelut)

Indikaattorit

- Asukkaiden osallistuminen yhteiskehittämiseen
- Kulttuuripalveluiden saavutettavuus
- Kulttuuripalveluiden tarjonta
- Maakunnan matkailutulo (*Matkailustrategian seurantamittari*)
- Matkailutyöpaikkojen määrä (*Matkailustrategian seurantamittari*)
- Culture Europe tai muut kansainvälisistä ohjelmista rahoitettuihin hankkeisiin osallistuneiden toimijoiden määrä (*ÄES-mittari*)
- Kehittämisalustoja, kuten hiilineutraalin taiteen kokeilulaboratoriota, hyödyntävät toimijat (*ÄES-mittari*)

6. Miten maakuntaohjelmaa toteutetaan ja rahoitetaan?

Maakuntaohjelman toimeenpanosta

Maakuntaohjelmaprosessia koordinoi Etelä-Karjalan liitto, mutta ohjelmaa toimeenpannaan alueen eri organisaatioissa. Toimeenpanossa hyödynnetään lukuisia maakunnallisia ja ylimaakunnallisia verkostoja ja työryhmiä, jotka paneutuvat erilaisiin kehittämisteemoihin. Yhteisen kehittämisen kulttuuri on vahvaa, mitä ilmentää myös sidosryhmien laaja ja sitoutunut osallistuminen maakuntaohjelmavalmisteluun. Tämä lupaa hyvää ohjelman toimeenpanolle. Varsinaiset tulokset tehdään monissa eri organisaatiossa ja tuloksellisinta kehittäminen on, kun sillä on selkeä kytkentä toimijoiden ydinprosesseihin. Perimmäisenä tavoitteena on, että etenemme ohjelmakauden aikana kohti usinajattelijoiden kestävää kotisatamaa. Uusinajattelu voi johtaa tarpeen mukaan hyväksi koetun käytännön vahvistamiseen tai tarvittaessa toisin tekemiseen. Toimeenpano on tekemistä.

Maakuntaohjelmaan sisältyvän älykkään erikoistumisen strategian merkitys EU:n alue- ja rakennepolitiikassa on vahvistunut entisestään uudelle ohjelmakaudelle tullessa. Toimeenpanossa tehdään yhteistyötä alueen keskeisten TKI-toimijoiden sekä kärkiteemoihin liittyvien olemassa olevien verkostojen kanssa. Toimeenpanosta raportoidaan vuosittain sidosryhmille sekä edistetään koordinaatiota strategisten hankeaihioiden kesken tavoitellen vaikuttavampia kokonaisuuksia. Prosessiin liittyen tehdään myös kansallista ja kansainvälistä yhteistyötä. Kansallisen yhteistyön keskeinen foorumi on älykkään erikoistumisen kollegaverkosto, jossa jaetaan tietoa ja vaihdetaan hyviä käytäntöjä. Kansainvälisten kehittäjäverkostojen tunnistamiseen kiinnitetään erityistä huomiota heti alkukaudesta vuosina 2022-2023. Alueellista ja ylimaakunnallista yhteistyötä kehitetään sellaiseksi, että se palvelee alueellisten tavoitteiden toteuttamista.

Aluelähtöisen kehittämisen keskeinen rahoitusväline ovat alue- ja rakennepolitiikan eri rahastot. Tällä ohjelmakaudella rahastoja on kolme: Euroopan aluekehitysrahasto (EAKR), Euroopan sosiaalirahasto plus (ESR+) ja Oikeudenmukaisen siirtymän rahasto (JTF), joista jälkimmäinen tukee energiaturpeen käytön vähentämisestä aiheutuvien aluetaloudellisten ja sosiaalisten menetysten lieventämistä mm. työtä ja yrittäjyyttä mahdollistamalla. Uutena rahoituslähteenä on myös kestävä kaupunkikehittämisen rahoitus. Lappeenrannan ja Imatran kaupungit ovat solmineet valtion kanssa vihreän sähköistämisen alueellisen ekosysteemisopimuksen, jota toteutetaan kestävä kaupunkikehittämisen rahoituksella sekä muulla ohjelmarahoituksella. Ekosysteemisopimus toimii alueella myös alustana innovaatio toiminnan ja laajapohjaisen TKI-yhteistyön edistämiseksi vihreän sähköistämisen kasvuaan liittyen.

Aluekehittämislainsäädännön mukaisesti maakunnan keskeisistä sidosryhmistä koostuva maakunnan yhteistyöryhmä vahvistaa alue- ja rakennepolitiikan rahoituksen hakujen alueelliset painotukset, hyväksyy suunnitelman rahoituksen kohdentamisesta ja käsittelee isompien hankkeiden hakemukset antaen niiden rahoittamisesta viranomaiselle lausuntonsa. Maakunnan yhteistyöryhmä seuraa myös maakuntaohjelman sekä siihen sisältyvän älykkään erikoistumisen toimeenpanoa, ja sille raportoidaan eri rahoituslähteistä maakuntaan kohdennetusta rahoituksesta. Maakunnan yhteistyöryhmän alaisuudessa voi toimia myös jaostoja. Alkavalla EU-ohjelmakaudella rahoittajaviranomaisena EAKR-rahoitukselle toimii kehittämishankkeiden osalta jälleen Etelä-Karjalan liitto, joka tekee myös yhteistyötä Uudenmaan liiton Etelä-Suomen rakennerahastokoordinaation sekä muiden rahoittajaviranomaisten kanssa.

Maakuntaohjelman seurantatyössä keskeinen asiakirja tulee olemaan vuosittain laadittava maakuntien tilannekuva, jota käytetään valtion ja maakuntien välisten aluekehityskeskustelujen pohjamateriaalina. Aluekehityksen tilannekuvassa tarkastellaan alueiden kehittämisen kokonaistilannetta tietoa kooten ja analysoiden. Tilannekuva rakentuu yhteiselle tilastotietopohjalle, jota täydentää kokemuksellinen seuranta- ja ennakointitieto. Se kootaan vuosittain syksyllä ennen valtion ja maakuntien aluekehittämiskeskustelua käytettävissä olevan tilasto-, kysely- ja ennakointiaineiston pohjalta. Tilannekuvassa tehdään analyysi alueen kehityksestä, nykytilanteesta ja tulevaisuudesta sekä nostetaan aluekehittämiskeskusteluun keskeisimmät kysymykset. Poikkihallinnolliset aluekehittämiskeskustelut toteutetaan vuoden alkupuolella. *Prosessi saattaa muuttua hallituskausittain.*

Rahoitusmahdollisuuksia maakuntaohjelman toteuttamiseksi

Maakuntaohjelman toteuttamiseen haetaan vipua hankerahoituksesta. Maakunnan sisällä kuntien, oppilaitosten ja yritysten rooli on kehittämistyössä ja sen rahoituksessa merkittävä. Hankerahoituksella halutaan myös tukea alueen toimijoiden kytkeytymistä kansallisiin ja kansainvälisiin kehittämisverkostoihin aluelähtöisen kehittämisen tueksi. Tällä maakuntaohjelmakaudella tavoitellaan erityisesti erilaisten kilpailtujen EU-rahoitusten laajempaa hyödyntämistä maakunnassa. Seuraavassa esitellään muutamia rahoitusmahdollisuuksia, ei kuitenkaan tyhjentävästi.

Uudistuva ja osaava Suomi – Suomen alue- ja rakennepolitiikan ohjelma 2021-2027

Alue- ja rakennepolitiikan ohjelmasta kohdentuu Etelä-Karjalaan rahoitusta Euroopan aluekehitysrahastosta (EAKR) 18,1 miljoonaa euroa, Euroopan sosiaalirahasto plus (ESR+) 13,9 miljoonaa euroa sekä Oikeudenmukaisen siirtymän rahastosta (JTF) 25,8 miljoonaa euroa. Etelä-Karjalan osuus ohjelman EU- ja valtion rahoituksesta on ohjelmakaudella 2021–2027 yhteensä 57,8 miljoonaa euroa. Ohjelmaan edellytetään kohdentuvan myös hankkeiden omarahoituksen kautta kuntarahoitusta tai muuta julkista rahoitusta. Alue- ja rakennepolitiikan ohjelma tukee maakuntaohjelman tavoitteita uusista innovaatioista, liiketoiminnan ja työllisyyden kasvusta sekä osaamisen ja osallisuuden vahvistamisesta. EAKR-varoista suunnataan 35 prosenttia ilmastotoimiin.

Oikeudenmukaisen siirtymän rahasto tukee aluetalouden sopeutumista energiaturpeen käytön vähentämisen vaikutuksiin. Varojen käyttöä ohjaa Etelä-Karjalan siirtymäsuunnitelma, joka *hyväksyttiin* EU komissiossa osana alue- ja rakennepolitiikan ohjelmamuutosta *loppuvuodesta 2022*. Lappeenranta–Imatra-kaupunkiseudun ekosysteemisopimus toteuttaa EAKR-ohjelman kestävän kaupunkikehittämisen (sustainable urban development, SUD) erityisohjelmaa.

Kärkikohtaiset kehittämistoimet eKarjala	Euroopan aluekehitysrahasto (EAKR)		Euroopan sosiaalirahasto plus (ESR+)	Oikeudenmukaisen siirtymän rahasto (JTF)
	Kehittäminen	Yritystuet		
Välittävä	*	*	***	*
Yritteliäs	**	***	**	***
Ympäristövas- tuullinen	***	**	*	***
Vilkasliikkei- nen	*	**	**	**

Alue- ja rakennepolitiikan rahastojen arvioitu alustava soveltuvuus rahoituslähteeksi eri teemojen toimenpiteissä. (= pieni **=kohtalainen ***=suuri)*

Maaseutuyrittäjyyden ja maaseutualueiden kehittäminen

Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelman 2014–2020 kautta on jatkettu vuoden 2022 loppuun, jonka jälkeen siirrytään uuteen ohjelmakautteen. Ohjelman toteutusta ohjaa Etelä-Karjalassa Kaakkois-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelma. *Maaseutuohjelmakauden vuodet 2023–2027 kattava maaseudun alueellinen kehittämissuunnitelma valmistuu vuonna 2021.* Yritys- ja kehittämishankkeisiin rahoitusta arvioidaan alkavalla rahoituskaudella olevan käytettävissä yhteensä 32,4 MEUR. *Maa- ja metsätalousministeriön vahvistama Kaakkois-Suomen ELY-keskuksen osuus CAP-suunnitelman rahoituksesta yritys- ja hanketukiin on 23,2 MEUR vuosille 2023-2027.* Maakunnittaista jakoa ei tehdä etukäteen, vaikka lähtökohtaisesti kohdennuksen arvioidaan toteutuvan samansuuruisena Etelä-Karjalaan ja Kymenlaaksoon. Ohjelman toteutumista seurataan kuitenkin myös maakunnallisesti. Maaseuturahaston tukea kohdistetaan alkavalla ohjelmakaudella alueellisen kehittämissuunnitelman mukaisesti maa- ja puutarhatalouden tuotantoedellytysten parantamiseen, yrittäjyyden vahvistamiseen sekä elinvoimaisiin maaseutualueisiin. Läpileikkaavia tavoitteita ohjelmassa ovat ympäristö, ilmasto ja kestävä kehitys, osaamisen vahvistaminen ja digitalisaatio, toimivat tietoliikenneyhteydet ja muu infrastruktuuri sekä yhteistyö ja verkostoituminen.

Rahoitusta maaseudun kehittämiseen kanavoivat myös Leader-ryhmät, joiden strategiat ja budjetit vuosille 2023–2027 valmistuvat vuonna 2022 *ovat valmistuneet ja toiminta käynnistymässä.* Etelä-Karjalassa toteutetaan myös Itä-Suomen Kalaleaderiä, joka toteuttaa Euroopan meri-, kalatalous- ja vesiviljelyrahaston Suomen toimintaohjelmaa 2021–2027. Sen rahoitus on selvästi pienempi kuin paikallisten Leader-ryhmien. Rakennerahastot ja maaseutuohjelma tarjoavat toinen toistaan täydentäviä rahoitusvälineitä, joiden kohdentamisessa tulee nähdä maakunnan kehittämistyön kokonaisuus.

Suomen kestävä kasvun ohjelma¹¹ ja Business Finlandin rahoitus

Maakuntaohjelmakaudelle ajoittuu EU-koronaelvytystä kansallisesti kanavoiva kestävä kasvun ohjelman (RRF) mittava rahoituspaketti. Ohjelman varat kohdentuvat neljään pilariin (alustava kokonaisbudjetti), jotka ovat 1) vihreä siirtymä tukee talouden rakennemuutosta ja hiilineutraalia hyvinvointiyhteiskuntaa (822 miljoonaa euroa), 2) digitalisaation ja datatalouden avulla vahvistetaan tuottavuutta ja tuodaan palvelut kaikkien saataville (217 miljoonaa euroa), 3) työllisyysasteen ja osaamistason nostaminen kestävä kasvun vauhdittamiseksi (636 miljoonaa euroa), sekä 4) sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen saatavuuden vahvistaminen ja kustannusvaikuttavuuden lisääminen (400 miljoonaa euroa). Merkittävä osa rahoituksesta kohdentuu ohjelman teemojen mukaiseen kehittämiseen eri valtionhallinnon aloilla, mutta avoimesti haettavaksi tulee rahoitusta eri kanavien kautta – myös ministeriöiden kohdennettuina hakuina. Suomen Akatemian kautta kanavoituu rahoitusta tutkimukseen ja TKI-infrastruktuuriin. Business Finlandin kautta tulee haettavaksi 530 miljoonaa euroa rahoitusta, josta haetaan vipua elinkeinoelämän kasvuun ja uudistumiseen. Rahoitus toteutuu pääasiassa olemassa olevien rahoitusvälineiden kautta, eli erityisiä uusia ehtoja ei ole luvassa. Etelä-Karjalan sidosryhmien kannattaa seurata aktiivisesti hakuja, jotta kestävä kasvun rahoitusmahdollisuudet saadaan hyödynnettyä elinvoiman vahvistamiseksi. Teemat ovat hyvin yhteensopivia alueen tavoitteiden kanssa.

TKI-rahoitusta yrityksille sekä korkeakoulujen innovaatiotoimintaan kanavoituu merkittävimmin Business Finlandin kautta. Vuoden 2020 tilaston tulkintaa haastavat koronalisärahoitukset, mikä tekee saannosta poikkeuksellisen korkean. Business Finland rahoituksen taso on vuonna 2019 ollut 16,3 miljoonaa euroa, josta 44 % on ollut tutkimusrahoitusta ja 56 % yritysrahoitusta (avustusta ja lainaa). Yritysrahoituksesta hieman yli puolet on kohdentunut suuryrityksille.

Rajat ylittävä yhteistyö ja EU ohjelmat

Kaakkois-Suomi–Venäjä CBC 2014–2020 -ohjelma on tukenut rajat ylittävää yhteistyötä ja sen tavoitteena on ollut edistää muun muassa ohjelma-alueen pk-sektorin toimintaedellytyksiä, alueen sosiaalista kehitystä ja koulutusta, vastata yhteisiin haasteisiin ja edistää liikkuvuutta yhteensä noin 72 miljoonalla eurolla. Ohjelman hankkeet jatkuvat vuoteen 2023, mutta uusia rahoitushakujia ei enää avata. *Venäjän hyökkäys Ukraina helmikuussa 2022 muutti täysin Venäjä-yhteistyön näkömät. Uudessa tilanteessa EU:n ulkorajaohjelmien, kuten Uudelle South-East Finland–Russia 2021–2027 -ohjelman käynnistyksen peruuntumisen. Ohjelmalle varattua rahoitusta hyödynnetään kuitenkin kehittämistoimintaan muiden rahoitusohjelmien kautta. He on valittu neljä toiminnallista tavoitetta: älykkäämpi, vihreämpi ja hiilineutraalimpi, verkostoituneempi sekä paremmin yhteistyötä tekevä Eurooppa. Ohjelma-alueena on edelleen Etelä-Savo, Kymenlaakso, Etelä-Karjala, Leningradin alue ja Pietarin kaupunki, ja Etelä-Karjalan liitto toimii jatkossakin hallintoviranomaisena. Rajaohjelma on tärkeä osa maakuntien kehittämisen kokonaisuutta.*

Etelä-Karjala on ohjelma-alueena myös kahdessa Itämeren alueen ohjelmassa. Interreg Baltic Sea Region ja Interreg Central Baltic -ohjelmissa, joiden kautta kanavoituu merkittävää rahoitusta yli-alueelliselle yhteistyölle Itämeren alueen valtioiden sekä alueiden kesken. Itämeriohjelmaa on Etelä-Karjalassa päättyvällä rahoituskaudella hyödynnetty varsin rajallisesti. *Rajaohjelmavarojen kohdistuessa uudelleen Itämeri-yhteistyöhön, erityisesti Interreg Central Baltic -ohjelman merkitys kasvaa.*

¹¹ EU:n elpymis- ja palautumistukivälineen, RRF recovery and resilience facility rahoituksen kohdentamisen kansallinen suunnitelma RRP recovery and resilience plan. Rahoitus on osa korona-elvytykseen kohdennettua Next Generation EU tukipakettia.

Ohjelmien kautta on mahdollista rakentaa kumppanuuksia, jotka tukevat kehittämistä ja mahdollistavat laajempien verkostojen syntymistä sekä hyvistä käytännöistä oppimista. Ohjelmien rahoitushakuja on luvassa vuonna 2022 *jo käynnistetty ja niitä avataan säännöllisesti. Hakujen* sisällöissä on yhtenevyyttä maakuntaohjelmaan mm. kasvuhakuisen pk-yrittäjyyden ja kiertotaloutta edistävien ratkaisujen osalta. Lisäksi alueelliset ohjelmat voivat toimia kokeilualustana kansainväliselle yhteistyölle, jota useat kilpailullisesti haettavat EU-ohjelmat joka tapauksessa edellyttävät.

EU:n tutkimusrahoitusta Horizon 2020 -ohjelmasta on ohjelmakauden kuluessa elokuuhun 2021 mennessä kirjautunut organisaation kotipaikan mukaisesti Etelä-Karjalaan noin 22 miljoonaa euroa, mikä on sen hetkisestä koko Suomen kokonaissaannosta noin 1,5 %. Hankkeisiin ovat osallistuneet lähinnä LUT-yliopisto sekä energia- ja ympäristöalan kasvuyritykset. Kilpailtujen TKI-rahoitusten saantoa maakunnassa pyritään kasvattamaan. Maakuntaohjelmakaudella pyritään vahvistamaan alueen toimijoiden kyvykkyyttä tarttua EU-ohjelmien tarjoamiin mahdollisuuksiin nykyistä laajemmin. Alueellisilla rahoituksilla voidaan tukea osaamisen ja verkostojen kehittymistä sille tasolle, joka mahdollistaa vaativampiin kansainvälisiin hankeconsortioihin hakeutumisen.

Muut rahoitukset

Etelä-Karjalan liiton kautta haettavaa kansallista aluekehitysrahoitusta on viime vuosina *hallituskaudella 2019-2023* ollut vuosittain haettavana *alleenintään* noin 500 000 euroa. Sitä on pyritty kohdentamaan muita rahoitusmahdollisuuksia täydentävästi maakuntaohjelman mukaisiin pieniin kehittämishankkeisiin, ketteriin ja nopeisiin kokeiluihin sekä merkittäviin kansainvälisiin hankevalmisteluihin. Aluekehittämisen haasteisiin vastaamiseksi tarvitaan tiivistä yhteistyötä poikkihallinnollisesti sekä rahoituksen kohdentamista elinkeinoelämää ja julkista sektoria uudistavasti.

Koronasta toipuminen vaikuttaa tuntuvasti kuluvan vuoden ja osin vielä vuoden 2022 rahoitukseen. Edellisen kauden Kestävää kasvua ja työtä 2014–2020 -rakennerahasto-ohjelmaan on liitetty ohjelmamuutoksena React-EU-elpymisrahoituskokonaisuus, *josta rahoitetut hankkeet on laitettu liikkeelle pääosin vuoden 2021 aikana, josta rahoitetut hankkeet päättyvät vuoden 2023 aikana.* Kansalliseen kestäväan kasvun ohjelmaan on jätetty EU-komission arvioitavaksi toukokuussa 2021 ja siihen sisältyy kansallinen, noin kahden miljardin euron rahoituskokonaisuus. EU:n elpymisrahoitusta kanavoituu myös oikeudenmukaisen siirtymän rahoituksen kautta AURA-ohjelmassa sekä lisärahoituksena maaseuturahaston kautta. *Lisäksi Venäjä-pakotteiden johdosta Itäisen Suomen aluekehittämisen erityistilanne on valtiollaan taholta tunnustettu ja alueen kehittämiseen on kohdennettu erityisiä, tarkasti kohdennettuja rahoituksia useiden rahoitusvälineiden kautta.*

Etelä-Karjala on pärjännyt viime vuosina hyvin kilpailussa liikenneinfrastruktuurin valtion investointimäärärahoista. Valtatie 6 on saatu Imatralle asti hyvään kuntoon ja Karjalan radalle on rakennettu *rakennetaan* kaksoisraidetta välille Joutseno-Imatra. Myös Saimaan kanavan sulkujen pidentämiseen ja vedenpinnan nostoon on saatu *rahoitusta* *saatiin rahoitus*, joka kuitenkin peruuntui. *Geopoliittisen tilanteen takia liikennemäärät koko Karjalan radalla ovat kasvaneet merkittävästi, minkä takia on kiire jatkaa kaksoisraidetta myös välille Luumäki-Joutseno.* Maakunta on saanut myös *valtakunnallisen valtakunnallista* liikennejärjestelmäsuunnitelmaa *on toteuttavaan valtion väyläverkon investointiohjelmaan* vuosille 2022–2029 useita tärkeitä hankkeita, yhteensä noin 323 M€.

Kaakkois-Suomen ELY-keskuksen kautta valtion substanssimäärärahoja kohdentuu Etelä-Karjalaan. Vuoden 2022 rahoituksista tiedossa on 18,3 miljoonan euron liikenteen määrärahojen kokonaisuus (sis. perusväylänpidon, joukkoliikenteen ja yksityistieavustusten määrärahat) Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnon alalta. Rahoitusta kohdentuu maakuntaan myös Työ- ja elinkeinoministeriön, Maa- ja metsätalousministeriön sekä Ympäristöministeriön hallinnonaloilta. Ympäristö-vastuualueella rahoitusta kohdennetaan mm. metsänomistajien suojelukorvauksiin, luonnon monimuotoisuutta sekä vesien suojelua edistäviin toimenpidekokonaisuuksiin. Pienempiä tukia

kohdentuu myös rakennusperintöavustuksiin. Elinkeinot, työvoima ja osaaminen-vastuualueen rahoitukseen kohdentuu maakuntaohjelman valmistuessa vielä epävarmuutta mm. EU:n ohjelmakauden taitteen sekä työvoimapalvelumallin muutosten takia.

7. Seuranta ja arviointi

Maakuntaohjelma on väline maakunnan kehittämistyölle, joten sen toteutumisen ja vaikutusten seuranta on tärkeä osa maakuntaohjelmaprosessia, joka kattaa ajanjakson ohjelman valmistelusta ohjelmakauden päättymiseen ja sen toteutumisen arviointiin. Etelä-Karjalan maakuntaohjelman 2022–2025 vaikutuksista on laadittu SOVA¹²-lain mukainen ympäristöselostus, jonka painopiste on ympäristövaikutusten arvioinnissa, mutta arvioinnissa ovat mukana myös sosiaaliset, taloudelliset ja kulttuuriset vaikutukset.

Maakunnan yleistä kehitystä kuvaavaa mittaristoa on tälle maakuntaohjelmakaudella uudistettu ja monipuolistettu nojautuen aluekehittämispäätöksen tarkastelunäkökulmiin. Mittareille on asetettu seuraavat tavoitteet vuodelle 2025. Tavoitteet heijastavat kehityksen suuntaa, jota halutaan tukea. Väkiluvun kehityksessä paikallaan pysyminen tulee vaatimaan voimakasta nettolisäystä kauden kuluessa eli noin 4000 uutta asukasta lisää maakuntaan. Tämä on kunnianhimoinen tavoite. Niin ikään väestöllisen huoltosuhteen kääntäminen vaatii työikäisen väestön lisääntymistä, koska lapset ja eläkeläiset ryhmä on alueellisesti pysyvämpi. Syntyvyyden lisäyksen vaikutukset nähdään vasta aikaisintaan 2040 paikkeilla kun nyt syntyneet siirtyvät työelämään. Bruttokansantuote ja avoimen sektorin osuus heijastelevat odotuksia siitä, että maakunnassa on jatkossakin menestyvää vientiteollisuutta ja muuta kasvuhakuista kansainvälistä yritystoimintaa. Tutkimus-, kehitys- ja innovaatiomenoissa (TKI) kasvu edellyttää lisäpanostuksia, mutta innovaatiomaakunnassa tähän on kyettävä. Työllisyys- ja työttömyysaste ovat herkkiä suhdanteille. Haasteena on erityisesti alueen sisäisen kehityksen voimakas eriytyminen, mikä jää keskiarvon taakse. Jatkossa pyrimme edistämään myös kehityserojen tasoittumista.

Mittari	Selite	Viimeisin tilastotieto 2021	Tavoite 2025
Väkiluku	Maakunnan väkiluku vuoden lopussa	126 921 (2020)	127 000
Väestöllinen huoltosuhte	Lapsia ja eläkeikäisiä suhteessa 100 työikäiseen (maakunnan keskiarvo)	69,5 (2020)	72
BKT	Bruttokansantuote asukasta kohden	39 454 € (2018)	45 000 €
Avoimen sektorin osuus työpaikoista	Ulkomaankauppa käyvän kansantalouden osan osuus työpaikoista	68,7 % (2018)	yli 70 %
Yritystoimipaikat	Yritystoimipaikkojen määrä 1000 asukasta kohti	67 (2019)	68
TKI-menot	Tutkimus-, kehitys- ja innovaatiomenot asukasta kohden	973,7 euroa (2019)	1100

¹² Laki viranomaisten suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutusten arvioinnista.

Työllisyysaste	Työllisten osuus väestöstä pohjautuen Tilastokeskuksen työvoimatutkimukseen	67,4 % (2019)	72 %
Työttömyysaste	Työ- ja elinkeinoministeriön työttömyystilastoista otettu vuosikeskiarvo	14,4 % (2020)	alle 10%
Kasvihuonekaasupäästöt	Päästöt asukasta kohden pohjautuen Suomen Ympäristökeskuksen Hinku-laskentaan	6,3 t (2019)	Vähenee kohti Hinkutavoitetta

Etelä-Karjalan maakuntaohjelmassa 2022–2025 on määritelty jokaiselle temaattiselle kärjelle indikaattorit, joiden avulla seurataan rullaavasti ohjelman toteuttamisen määrällisiä ja laadullisia vaikutuksia. Toimintalinjakohtaisten indikaattorien lisäksi seurataan yhdeksää keskeistä tilastoidinikaattoria, jotka heijastavat alueen kokonaiskehitystä. Osa seurantaa on Etelä-Karjalan liiton verkkosivuilla oleva maakuntakortti, joka tarkastelee muuttujien kehitystä ja peilaa niitä verrokkimaakuntiin.

Osa seurantaa ovat kahdesti vuodessa ilmestyvät Alueelliset kehitysnäkymät -katsaukset, jotka toteutetaan kaupunkiseuduittain ja ELY-keskuksittain. Vastuullisena kokoajana katsauksissa on Kaakkois-Suomen ELY-keskus, mutta Etelä-Karjalan liitto on prosessissa mukana yhteistyökumppanina. Alueellisissa kehitysnäkymissä arvioidaan tulevaa tapahtuneen pohjalta, mikä antaa kuvaa siitä, onko maakuntaohjelman yleisenä tavoitteena olevassa maakunnan elinvoimaisuuden säilyttämisessä ja kehittymisessä edetty toivottuun suuntaan. Ohjelmakauden lopulla Etelä-Karjalan maakuntaohjelmasta tehdään ulkopuolinen arvio esimerkiksi vertaisarviointina.

Älykkään erikoistumisen strategian jatkuvaa arviointia tehdään erityisesti maakunnan yhteistyöryhmän sihteeristössä, joka valmistelelee asiat maakunnan yhteistyöryhmälle. Älykkään erikoistumisen strategiasta koostetaan myös erillinen Etelä-Karjalan Innovaatiostrategia 2022-2025 -dokumentti. Strategiasta teetetään ulkopuolinen, riippumaton arviointi maakuntaohjelmakauden lopulla vuonna 2024–2025.

EU-komissio on lanseerannut rahoituskriteerikseen Do No Significant Harm -periaatteen, jonka tarkoitus on varmistaa, ettei EU:n osarahoittamissa hankkeissa aiheuteta merkittävää haittaa ympäristölle. Alue- ja rakennepolitiikan ohjelmassa varmistaminen todetaan erityistavoitetasolla eli tehtäviin toimiin ei alustavasti kirjata toimia, joiden ennakoitaan olevan mahdollisesti haitallisia. Periaate on otettava huomioon myös yksittäisten hankkeiden kohdalla.

Osana maakuntaohjelman valmistelua toteutetussa ympäristöselostuksessa on arvioitu Etelä-Karjalan maakuntaohjelman 2022–2025 ekologisia, kulttuurisia, sosiaalisia, taloudellisia sekä alue- ja yhdyskuntarakenteellisia vaikutuksia. Vaikutuksia on tarkasteltu laadullisesti ennalta valittujen näkökulmien eli arviointikehikon avulla. Vaikutukset jakautuvat ekologisiin, kulttuurillisiin, sosiaalisiin ja taloudellisiin vaikutuksiin. Maakuntaohjelmaa toteuttavista hankkeista ja toimenpiteistä päätettäessä tarkastellaan niiden vaikutuksia valittujen mittareiden kautta. Se on osa maakuntaohjelman toteutumisen seurantaa ja kestävänsä toteutuksen varmistamista.

KUVA 11. Etelä-Karjalan maakuntaohjelman 2022–2025 vaikutusten arvioinnin näkökulmat.

Maakuntaohjelman toteuttamisen ympäristövaikutukset ovat ennakoarvioinnin perusteella pääsääntöisesti positiivisia. Ympäristö ja luonto otetaan paremmin huomioon kaikessa toiminnassa. Vihreän ja vähähiilisemmän talouden kehittäminen on yksi Etelä-Karjalan päätavoitteista, mikä

edistää samalla ympäristön ja luonnon hyvinvointia sekä luonnon monimuotoisuuden säilymistä. Monimuotoisen luonnon ja ympäristön merkitys niin ihmisten fyysiselle kuin henkisellekin terveydelle tiedostetaan. Haasteita ympäristön kannalta ovat erityisesti matkailun ja liikenteen lisääntyminen, luonnonvarojen ja energiaa kuluttavat toiminta, sekä yksipuolinen maankäyttö. Ihmisten toiminnan aiheuttamia riskejä pienennetään muun muassa energiatehokkuutta kasvattamalla, yhdyskuntarakennetta tiivistämällä, uusilla ympäristöystävällisemmällä innovaatioilla, ilmastonmuutokseen sopeutumiskeinoja kehittämällä ja toimijoiden ympäristötietoisuutta lisäämällä.

Kansainväliset opiskelijat sekä maahanmuuttajat nähdään elinkeinoelämää rikastuttavana tekijänä, minkä vuoksi heidän integroimiseensa panostetaan. Aktiivisen toimintailmapiirin luominen auttaa ylläpitämään ja korostamaan positiivista, uusiutuvaa karjalaista kulttuuria, mikä on yksi maakunnan tärkeistä vetovoimatekijöistä. Uusien kulttuurin tuottamisen ja kuluttamisen keinojen avulla varmistetaan, että kaikilla iästä, elämäntilanteesta tai asuinpaikasta riippumatta on mahdollisuus nauttia Etelä-Karjalan monipuolisesta kulttuuritarjonnasta.

Maakunnasta tehdään maakuntaohjelmaa toteuttamalla houkuttelevampi paikka yrityksille ja ihmisille. Asukkaille tarjotaan parempia työllisyys- ja koulutusmahdollisuuksia sekä yhteisöllisyyttä luovia aktiviteetteja, jotka edistävät ihmisten hyvinvointia ja terveyttä, lisäävät toimeentuloa sekä ehkäisevät syrjäytymistä. Yritysten ja oppilaitosten välistä yhteistyötä tiivistetään, jotta siirtymä työelämään olisi mahdollisimman sujuva ja yritykset saisivat osaavaa työvoimaa rekryointitarpeisiinsa. Koulutusmahdollisuudet nähdään merkittävänä vetovoimatekijänä sekä opiskelijoille että yrityksille. Yrittäjyyteen lähtemistä tuetaan, ja siihen kannustetaan monipuolisesti. Näin edistetään positiivista ilmapiiriä yrittäjyyden ympärille sekä lisätään maakunnan veto- ja pitovoimaa.

LIITTEET

Liite 1. Maakuntaohjelman valmisteluvaiheet

Etelä-Karjalan maakuntahallitus käynnisti ohjelman valmistelun 16.11.2020. Maakuntaohjelman laatimiseen on osallistunut noin kymmenen henkeä virkatyönään Etelä-Karjalan liitossa sekä lukuisa joukko Kaakkois-Suomen ELY-keskuksen asiantuntijoita. Valmisteluprosessi on pyritty toteuttamaan mahdollisimman avoimesti ja sosiaalista mediaa hyödyntäen, mutta meneillään ollut koronapandemia edellytti kaiken toiminnan tapahtumista etänä. Vaikuttamismahdollisuuksia on tarjottu niin asukkaille kuin sidosryhmille. Valmisteluprosessissa mukana olleet tahot on lueteltu liitteessä kaksi.

Osallistumis- ja arviointisuunnitelma oli nähtävillä joulukuussa 2020–tammikuussa 2021. Maakuntaohjelmassa hyödynnettiin vuonna 2020 tehtyä laajaa Etelä-Karjalan skenaariotyötä. Maakuntaohjelman valmistelu käynnistettiin helmikuussa 2021 maakuntavaltuuston, maakuntahallituksen ja maakunnan yhteistyöryhmän verkkoseminaarilla sekä siihen liittyneellä kyselyllä. Maalis–huhtikuussa järjestettiin asiantuntija- ja asukaskyselyt, joista ensimmäiseen saatiin 68 ja toiseen 124 vastausta. Huhtikuussa järjestettiin kaksi kehittämisen kärkiin liittyvää verkkotyöpajaa, jossa kummassakin jalostettiin visiota sekä kahta kehittämisen kärkeä. Toukokuussa samoja teemoja pohdittiin nuorisolle ja opiskelijoille kohdennetussa verkkotyöpajassa. Kyselyissä ja työryhmyöskentelyssä jalostettiin edellisen maakuntaohjelman hyväksi havaittuja kehittämisen kärkiä uuden maakuntaohjelman sisällöksi.

Maakuntaohjelmaa pidettiin esillä ja sen teemoja työstettiin olemassa olevissa maakunnallisissa ja kuntakohtaisissa työryhmissä ja eri alan toimijoiden kanssa käydyissä keskusteluissa. Alkukesästä kunnille ja hanketoimijoille tehtiin kysely, jossa syvennettiin maakuntaohjelman kärkivalintoja ja niihin liittyviä tavoitteita. Siihen saatiin 19 vastausta, josta kolme toimitettiin määräajan jälkeen. Maakuntaohjelman vaikutusten arviointia ohjannut SOVA-ryhmä kokoontui maakuntaohjelmaprosessin aikana neljä kertaa.

Ohjelmaa on valmisteluvaiheessa käsitelty seuraavasti:

Etelä-Karjalan MYR:ssä 31.5.2021, 22.11.2021

Etelä-Karjalan MYRS:issä 16.6.2021, 23.8.2021

Maakuntavaltuuston koulutustilaisuudessa 18.10.2021

Maakuntahallituksessa 16.11.2020, 14.12.2020, 25.1.2021., 27.9.2021, 29.11.2021

Lisäksi maakuntaohjelmaa on sen valmistelun ja nähtävillä olon (1.–31.10.2021) aikana esitelty julkisessa, etäyhteyksin toteutetussa lausuntoinfossa 15.10.2021 sekä eri alueen sidosryhmien tilaisuuksissa. Maakuntaohjelmaluonnoksesta ja ympäristöselostuksesta pyydettiin lausuntoja lausuntopalvelussa 1.10.2021 julkaistulla lausuntopyynnöllä. Lisäksi asiakirjat olivat yleisesti nähtävillä Etelä-Karjalan liiton verkkosivustolla, maakuntagalleriassa ja lausuntopalvelu.fi sivustolla. Lausuntoja saatiin 43 kpl, joita 8 kpl toimitettiin määräajan jälkeen. Lausunnot huomioitiin valmiissa ohjelmaversiossa, jota maakuntahallitus käsittelee 29.11.2021 kokouksessaan ja päättää sen toimittamisesta hyväksyttäväksi maakuntavaltuustolle. Maakuntavaltuusto päättää maakuntaohjelman hyväksymisestä kokouksessaan 13.12.2021.

MAAKUNTOHJELMAN PÄIVITYS vuonna 2023

Venäjän Ukrainaan aloittaman hyökkäyssodan johdosta EU-Venäjä-yhteistyö on jäädytetty ja asetetuilla talouspakotteilla on kerrannaisvaikutuksia rajaseudulle. Tämän takia Etelä-Karjalan maakuntaohjelmasta on käynnistetty kohdennettu päivitys. TÄMÄ TARKENNETAAN KÄSITTELYJEN JA NÄHTÄVILLÄ OLON JÄLKEEN.

Liite 2. Maakuntaohjelman valmisteluun osallistuneet organisaatiot

Bioenergia ry	MIELI Etelä-Karjalan mielenterveys ry
Business Mill (LAB)	MTK Kaakkois-Suomi
EK-liitot ¹³	MTK metsänomistajat
Etelä-Karjalan kauppakamari	Museovirasto
Etelä-Karjalan koulutuskuntayhtymä	Parikkalan kunta
Etelä-Karjalan kylät ry	Pohjois-Karjalan maakuntaliitto
Etelä-Karjalan lastenkulttuurikeskus Metku	Puolustusvoimat
Etelä-Karjalan liikunta ja urheilu ry	Rautjärven kunta
Etelä-Karjalan martat	SAK ry
Etelä-Karjalan pelastuslaitos	Savitaipaleen kunta
Etelä-Karjalan sosiaali ja terveystyöry	Saimaan Virta ry
Etelä-Karjalan Yrittäjät	Saimaa-ilmio 2026
Etelä-Suomen aluehallintovirasto	STTK ry
Greenreality Network	Suomen luonnonsuojeluliitto Etelä-Karjala ry
Geologian tutkimuskeskus GTK	Suomen metsäkeskus
goSaimaa	Taipalsaaren kunta
Heikintalo ry	Uudenmaan liitto
HUMAK	Varsinais-Suomen liitto
Hämeen ELY-keskus	XAMK
Hämeen liitto	
Imatra Base Camp	Lisäksi työpajoihin ja kyselyihin on osallistunut
Imatran kaupunki	alueella toimivien yritysten edustajia sekä
Imatran seudun kehitysyritys	maakunnan asukkaita yksityishenkilönä.
Joutsenon kotiseutuyhdistys	
Joutsenon opisto	
Kaakkois-Suomen ELY-keskus	
Kaakkois-Suomen TE-keskus	
Kaakkois-Suomen rajavartiosto	
Keski-Pohjanmaan liitto	
KIVI ry	
Kotkaniemi säätiö	
LAB-ammattikorkeakoulu	
Lappeenrannan kaupunki (ml. toimialat ja Wirma yrityspalvelut)	
Lappeenrannan nuorisovaltuusto	
Lappeenrannan seudun ympäristötoimi	
Laptuote-säätiö sr	
Leader Länsi-Saimaa ry	
LUT-yliopisto	
LUT-yliopiston ylioppilaskunta (LTKY)	
Luumäen kunta	
Maasotakoulu	
Metsäkeskus	
Metsäteollisuus ry	
MHY ¹⁴ Etelä-Karjala	
MHY Kaakko	
MHY Mänty-Saimaa	

¹³ Teknologiateollisuus ry, Infra ry, Talonrakennusteollisuus ry

¹⁴ Metsänhoitoyhdistys